

Nyílt Lapok 2000/1
Az Echo Innovációs Műhely munkatanulmány sorozata

Helyzetfeltárás
a Kis-Balaton Térsége Agrárstruktúra
és Vidékfejlesztési Programhoz

© Copyright Echo Nonprofit Network, 2000

A „Nyílt Lapok” az Echo Innovációs Műhely közhasznú egyesület műhelytanulmány sorozata. Elsődleges célja, hogy közreadja azokat az elméleti és gyakorlati eredményeket, tanulmányokat, melyek az Echo Nonprofit Network projektjei során készültek és úgy gondoljuk, hogy más civil szervezetek számára is hasznosíthatók.

A műhelytanulmányok nem tudományos közlemények, eredetileg nem publikációs szándékkal készültek, hanem valamilyen kutatási vagy fejlesztési program szakértői háttéranyagként, módszertani segédleteként vagy alapozó tanulmányaként. Éppen ezért a műhelytanulmányok kéziratnak minősülnek, hivatkozni ennek figyelembevételével csak a feltüntetett szerzők, annak hiányában a tanulmányt jegyző szervezet engedélyével lehet.

A tanulmányokkal, jelentésekkel kapcsolatos megjegyzéseket, hozzászólásokat és kritikákat a szerzők és az Echo Nonprofit Network szívesen fogadja.

Ha kapcsolatba szeretne kerülni nonprofit műhelyünkkel, vagy ha tanulmánnyal kapcsolatban további információra van szüksége, kérjük írjon az info@echosurvey.hu címre vagy keressen bennünket a www.echonetwork.hu honlapon található kontaktok valamelyikén.

A szerzők és az Echo Nonprofit Network a műhelytanulmány másodlagos közlésével, sokszorosításával, más tanulmányok részeként való felhasználásával kapcsolatos szerzői jogokat fenntartja magának.

KISTÉRSÉGI VIDÉKFEJLESZTÉSI STRATÉGIAI PROGRAM

Helyzetfeltárás

- újraírt, kiegészített változat -

Térség:

Kis-Balaton

Készítette:

Echo Oktatókutató Műhely

1999-2000

Tartalomjegyzék

I. A kistérség általános jellemzése

1. Terület, népesség, népsűrűség
2. Természeti adottságok és viszonyok
3. Gazdaságföldrajzi leírás
4. Településszerkezet, közigazgatási rendszer
5. Demográfiai helyzet és folyamatok
6. Agrárstruktúra és gazdasági szerkezet
7. Mezőgazdasági termelés és értékesítés
8. Erdősültség és jellemzőinek területi elhelyezkedése, erdőgazdálkodás
9. Mező- és erdőgazdasági termékek feldolgozása
10. Élelmiszeripar, élelmiszeripari kapacitások térbeli elhelyezkedése
11. A térség foglalkoztatottsági és munkanélküliségi viszonyai
12. Hiányok és többletek a térség gazdaságában
13. Jóléti, jövedelmi viszonyok
14. Idegenforgalom, turizmus
15. Kulturális örökség, civil társadalom

II. A környezet állapota

1. A Kis-Balaton környezeti állapota
2. Egyéb környezeti problémák

III. Összehasonlítás és viszonyítás

1. Emberi erőforrások
2. Infrastruktúra
3. Termelő szektor

I. A kistérség általános jellemzése

1. Terület, népesség, népsűrűség

A vizsgált térség települései nemcsak két külön megyéhez (Zala, Somogy), hanem egyben két régióhoz (Nyugat-Dunántúli, Dél-Dunántúli) tartoznak, s a két érintett megye összterületének (9820 nkm) kevesebb, mint két százalékát, az ország területének pedig alig kéttized százalékát alkotja ez a terület. A térség területén a zalai és a somogyi települések nem egyenlő arányban osztoznak, területének közel háromnegyede tartozik Zalához. Az egyes települések között azonban jelentős méretbeli különbségek is vannak.

A Kis-Balaton térség településeinek területe

Település	Terület (nkm)
Sármellék	35,37
Zalavár	31,06
Balatonszentgyörgy	23,68
Zalaapáti	23,42
Vörs	22,65
Alsópáhok	18,02
Zalaszabar	16,95
Esztergályhorváti	16,7
Szentgyörgyvár	11,65
Hollád	8,2
Felsőpáhok	7,26
Bókaháza	6,7
Tikos	3,35

A Kis-Balaton térség településeinek 11,019 állandó lakosa volt 1998. január 1-én, ez az ország lakosságának 0,08 százalékát jelenti, ugyankkor a két megye lakosságának (631,685 fő) is csak 1,74 százaléka él a vizsgált térségben. Ennek az alacsony arányak egyértelmű oka, hogy nincs a térségben város, az érintett községek három városi vonzáskörzet földrajzilag egybefüggő peremvidéke. Ez a tény alapvetően meghatározza a térség gazdasági, társadalmi, demográfiai helyzetét.

Ha a Kis-Balaton térség egyes településeinek népességét egymáshoz viszonyítva nézzük, nagyjából kiegyensúlyozott struktúrát mutat a kép. Nemcsak

város nincs, de a nagyközségek is hiányoznak a térségből. 1500 fő feletti lakossággal csak három település, Balatonszentgyörgy (1661 fő), Sármellék (1820 fő) és Zalaapáti (1735) rendelkezik, 1000-1500 lelkes további két falu (Alsópáhok, Zalavár). 500-1000 fő között van Felsőpáhok, Vörs, Zalaszabar és Esztergályhorváti lakóinak száma, s ennél kevesebb állandó lakossal Bókaháza, Hollád, Szentgyörgyvár és Tikos rendelkezik.

A Kis-Balaton térség településeinek népességi adatai

Település	Lakosság (1997. 01.01.)	Lakosság (1998. 01.01)	Változás (fő)	Férfiak aránya % (1997)	Nők aránya % (1997)
Alsópáhok	1329	1343	+14	48,2	51,8
Balatonszentgyörgy	1713	1661	-52	48,9	51,1
Bókaháza	392	398	+6	46,7	53,3
Felsőpáhok	535	540	+5	46,9	53,1
Hollád	338	332	-6	48,2	51,8
Sármellék	1782	1820	+38	47,0	53,0
Szentgyörgyvár	326	332	+6	47,5	52,5
Tikos	155	155	0	48,4	51,6
Vörs	535	524	-11	46,5	53,5
Zalaszabar	671	642	-29	47,4	52,6
Zalavár	1024	1021	-3	47,1	52,9
Zalaapáti	1771	1735	-36	48,3	51,7
Esztergályhorváti	525	516	-9	49,1	50,9
térség együtt	11,096	11,019	-77	47,7	52,3

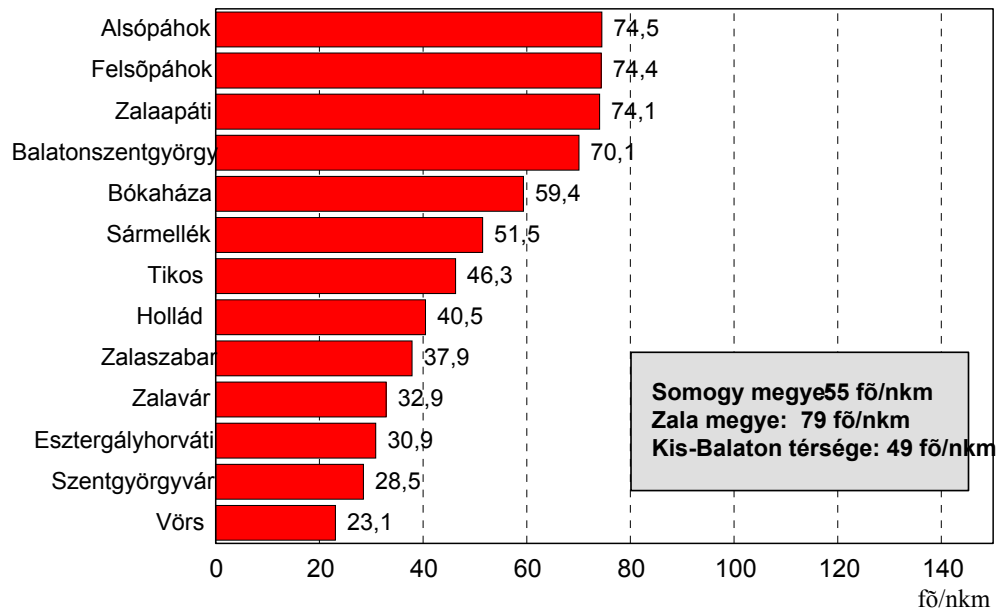
Az állandó népességben belül a férfiak és a nők aránya kiegyensúlyozott, 1997-ben a térségben a férfiak aránya 47.7 százalék. A vizsgált települések közül az átlagtól három település nemi összetétele tér el jelentősebben, Balatonszentgyörgyön a férfiak aránya átlag feletti (48.9 százalék), Bókaházán és Vörsön pedig a nőké (53.3 illetve 53.5 százalék). Természetesen a nemi arányok az életkor emelkedésével fokozatosan tolódnak el a nők javára.

A népsűrűség az érintett két megyében összesen 63 (Somogyban 55, Zalában 79), kis-balatoni térségben pedig 49 fő/nkm. A megyei átlaghoz közeli a népsűrűség a frekventált Hévíz agglomerációjába tartozó Alsó- és Felsőpáhokon (74-75 fő/nkm).

Az alacsonyabb térségi átlagot (47 fő/nkm) Hollád, Sármellék, Tikos és Bókaháza közelítik meg, a többi település a régió átlaga alatt van. Két település (Vörs és Szentgyörgyvár) népsűrűsége még a 30 fő/nkm-t sem éri el. Ha a Kis-Balaton térséget alkotó településeket megyei bontásban tekintjük, nincs érdemi

különbség, a térség somogyi településeinek átlagos népsűrűsége 46, a zalai rész átlaga 50 fő/nkm. Összességében elmondható, hogy a térségben 50 fő/nkm-nél alacsonyabb népsűrűségű településeken él a lakosok egyharmada, s 70 fő/nkm feletti sűrűségű településen közel 50 százalékuk.

Népsűrűség (1998. január 1.)

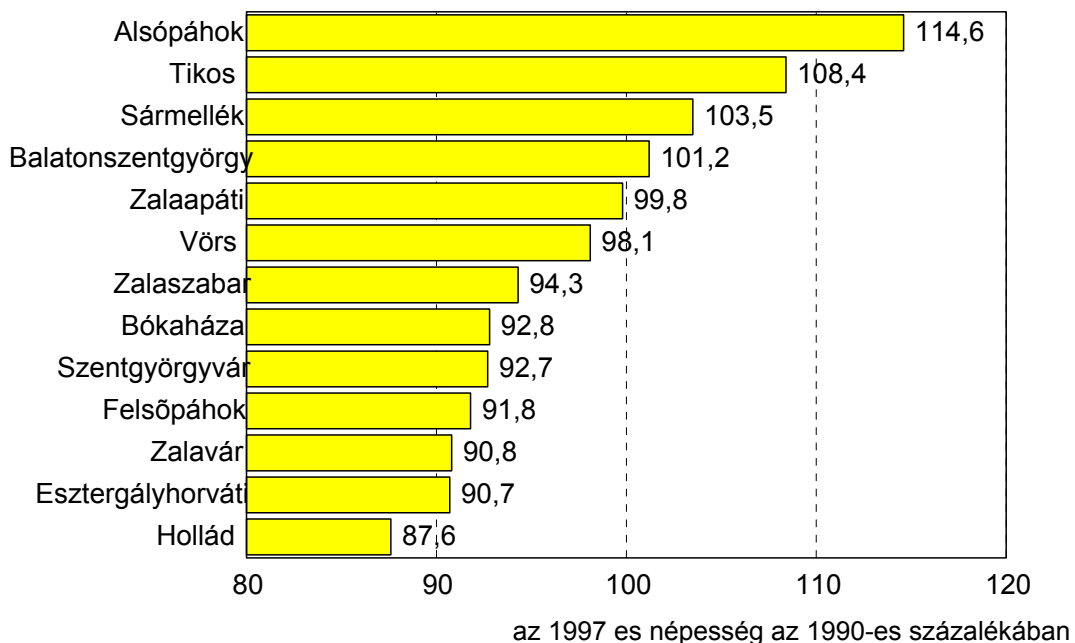

Érdeemes megnézni hogyan változott a népesség az 1997-es év folyamán. Összességében elmondható, hogy az általános demográfiai folyamatoknak megfelelően csökkent a lakosok száma, a népességfogyás -0.69 százalékos (-77 fő). Különösen nagy volt a népességcsökkenés Balatonszentgyörgyön (-3.03 százalék), Zalaszabaron (-4.32 százalék) és Vörsön (-2.05) mely utóbbi település a térségen belül elnéptelenedés által veszélyeztetettnek is minősíthető. Néhány településen nem csökkent, hanem nőtt az állandó lakosok száma az 1997-es év folyamán. A legnagyobb mértékben a térség legnagyobb településének Sármelléknek a népessége nőtt ($+2.13$ százalék) de Szentgyörgyvár lakossága is szignifikánsan nőtt ($+1.84$ százalék).

Ha a népesség változását nem csak egy évi időintervallumban vizsgáljuk, hanem az 1997-es lakószámot az 1990-hez viszonyítjuk valamivel árnyaltabb képet kapunk. A térségben lévő településeknél az átlagos évi népességváltozást vizsgálva az elnéptelenedés és a népességkoncentráció folyamata egyszerre van jelen, bár ez utóbbi mértéke alacsony. A térségi átlag minimális lakosság növekedést mutat, ez

azonban elfedi azt a tényt, hogy a Kis-Balaton térségében csak négy településen nőtt a lakosok száma, a többi helyen csökkent. A legnagyobb mértékben Alsópáhok község lélekszáma emelkedett (+15 százalék), de a növekedés tapasztalható Tikos, Sármellék és Balatonszentgyörgy esetében is. A településeken nem a születésszám növekedése okozta a lakosság növekedését, hanem a pozitív vándorlási egyenleg. Legnagyobb mértékben Hollád lakossága csökkent, hét év alatt több, mint 10 százalékkal, de Bókaháza, Felsőpáhok, Szentgyörgyvár, Zalasabbar, Esztergályhorvát és Zalavár is elveszítette a lakossága 7-9 százalékát. A térség egészét tekintve az 1997-es népesség az 1990-es létszám 99,2 százaléka.

Népességváltozás 1990-ről 1997-re

2. Természeti adottságok, viszonyok

A vizsgált térség természetföldrajzi szempontból a Dunántúli-dombság, mint nagytáj északnyugati részén helyezkedik el. Közvetlenül északnyugatról és nyugatról a Zalai-dombság, északkeletről a Keszthelyi-hegység, keletről a Marcali-hát, délről pedig a Kis-Balaton határolja. Ez utóbbi vízrajzi szempontból az egyik legjelentősebb eleme a környezetnek a Zala folyó mellett, mely a térséget átszelve észak-dél irányban fut a

Kis-Balaton tározón keresztül a Balatonba. A természetes vízfolyások közül kiemelendő a Cservölgyi-patak, mely Hollád és Vörs érintésével a Zalába torkollik, a Páhoki-patak és a Mekenyei-árok. A mesterséges vízfolyások közül említésre méltó a Kenderáztató-csatorna és az Egyesített övcsatorna.

A Zalavár-Sármellék közti hátságot pleisztocén és holocén-kori lösz alkotja, a völgyekben a láp- és réti talajok az uralkodók. Morfológiai szempontból a térség a Zala folyó által feltöltött síkság, mely harmad- és negyedidőszaki dombvidék között terül el. A folyó mentén mezőségi talajok találhatóak, a térség többi részére a barna erdőtalaj jellemző. A térség természeti kincsekben gazdag, ami nagyrészt annak köszönhető, hogy az alföldi területek erdőszerű növényzete és a középhegység zárt lomberdő vegetációja itt találkozik.

Ami a térség éghajlatát illeti, a januári középhőmérséklet -1 fok körül ingadozik, vagyis a telek általában enyhék, míg a júliusi középhőmérséklet 20 és 21 fok körül alakul. Az évi középhőmérséklet a fentieknek megfelelően általában 10 és 11 fok között van, a tenyészidőszak középhőmérséklete $16-17$ fok, ami valamivel alacsonyabb az országos átlagnál, az évi napfénytartalom pedig 1900 óra. Az október és április közötti csapadékmennyiség általában meghaladja a 300 millimétert, míg az április és szeptember közti csapadékmennyiség $430-450$ milliméter között alakul a sokévi átlagot tekintve, vagyis a térség az ország csapadékkal jobban ellátott területei közé tartozik. Az éves csapadékmennyiség 750 milliméter körül oszlik el.

3. Gazdaságföldrajzi leírás

A térség gazdaságföldrajzi adottságainak egyik legfontosabb eleme maga a Kis-Balaton tározórendszer. A tározórendszer megépítésének kezdete eleve behatárolta a térség gazdasági adottságait. A viszonylag magas aranykorona-értékű földek alapvető megélhetési forrássá a mezőgazdaságot tették az itt élők számára. Az ipari fejlesztések, melyek gyakran erőszakos változásokat okoztak a zalai mikrorégiókban is, lényegében elkerülték a térséget. A hetvenes évektől a Balaton közelsége és az idegenforgalmi és turisztikai fejlesztések hatására megnőtt az idegenforgalom

ágazatban foglalkoztatottak száma, igaz egy részük elsősorban a szürke és fekete gazdaságban talált kiegészítő kereseti lehetőségeket.

A kistérség térbeli pozíciója mind a Balaton, mind a hévízi gyógyforrások szempontjából a háttér-térség szerepet erősíti. A térség közúti megközelíthetősége viszont nehézkes, a Balaton déli partján futó 7-es főút (E71) csak a déli peremét, Hollád és Tikos községeket érinti. Az ország sugaras kialakítású úthálózatában a zsúfolt balatoni útszakaszok legvégső pontján helyezkedik el, alternatív gyorsforgalmi megközelítési lehetőség nélkül. A déli rész jobb megközelíthetőségével kapcsolatos fejlesztések az M7 autópálya koncepció függvényei.

A térséget a fenti mellett három országos főút is érinti, a 76-os kelet-nyugati irányban, Balatonszentgyörgy-Sármellék-Szentgyörgyvár útvonalon szeli keresztül, a 71-es az északkeleti peremén fut balatonszentgyörgytől Keszthelyig, míg a 75-ös a Balaton északi partját köti össze a szlovén határral, de a térségen belül nem érint egy települést sem.

A vasúti közlekedést tekintve a térség fő vasúti ütőere a Balaton déli partján végigfutó villamosított vasútvonal, mely Nagykanizsa és a horvát határ felé húzódik (a térségen belül vasútállomás Balatonszentgyörgyön és Vörsön). A vonal engedélyezett tengelyterhelése 20 tonnánál nagyobb, jelfeladásra kiépített. Balatonszentgyörgy a 28-as iránypontoszámú vasúti csomópont, a dél-balatoni vasút itt ágazik le hasonló vonalkiépítéssel Keszthely felé. Erről a leágazásról 20 tonnás tengelyterhelésű, de nem villamosított vonal visz Sármellékre, ami azonban itt véget is ér. A térségen belül így három település rendelkezik vasúti kapcsolattal.

A közlekedési-megközelíthetőségi lehetőségek között meg kell még említeni a sármelléki Balaton Airportot, Keszthelytől 12, Hévíztől 11 kilométerre. A repülőtér 1991 óta áll a polgári repülés szolgálatában, ideiglenes határátkelővel, megfelelő nagyságú beton (2500mx60m) és füves (1000mx60m) leszállópályával és kiegészítő infrastruktúrával ahhoz, hogy a közeljövőben regionális nemzetközi repülőtérre fejlődjön. jelenleg „C” és „D” kategóriájú repülőgépek fogadására alkalmas.

4. Településszerkezet, közigazgatási rendszer

A térség maga három város (egyben statisztikai kistérségi központ), Nagykanizsa, Marcali, Keszthely vonzáskörzetének peremvidéke, belső perifériája, így számottevő önerő híján a fejlesztési lehetőségekből jobbra kimaradt.

A települések egyike sem rendelkezik városi ranggal, a legnagyobb településnek, Sármelléknek sincs kétezer lakosa. Mindössze öt település lélekszáma nagyobb ezernél, míg négy település lélekszáma kisebb ötszáznál.

Ami a közigazgatási rendszert illeti, a települések közül négy működtet önálló polgármesteri hivatalt (Alsópáhok, Felsőpáhok, Zalasabbar, Zalavár), míg a többi település hivatali ügyintézése négy körjegyzőségben történik. A körjegyzőségek közül három érint két települést (Sármellék-Szentgyörgyvár, Vörs-Hollád, Balatonszentgyörgy-Tikos), és egy pedig hármat (Zalaapáti-Bókaháza-Esztergályhorvát).

Az egyes önkormányzati intézmények felsorolását az alábbi táblázat mutatja.

Önkormányzati intézmények az egyes településeken

Település neve	Óvoda	Iskola	Műv.ház	Könyvtár
Alsópáhok	X	X	X	X
Balatonszentgyörgy	X	X	X	
Bókaháza	X			
Esztergályhorvát				
Felsőpáhok			X	
Hollád	X		X	
Sármellék	X	X	X	X
Szentgyörgyvár			X	
Tikos				
Vörs	X		X	
Zalaapáti	X	X	X	
Zalasabbar	X	X	X	
Zalavár	X	X	X	X

A térségben két intézményhiányos település található, Esztergályhorvát és Tikos, a legtöbb intézmény (4), Alsópáhokon, Sármelléken és Zalaváron van.

5. A térség demográfiai helyzete

A lakónéesség számának alakulását három demográfiai folyamat határozza meg, az elveszületések száma, a halálozások száma és az elmaradottságra is jellemző válaszreakció, az elvándorlás.

Az elveszületések tekintetében a vizsgált térség - csakúgy mint a Somogy és Zala megye - alapvetően kedvezőtlen helyzetben van, 1997-ben ezer lakosra Somogyban 10.2, Zalában mindössze 8.8 elveszületés jutott, a Kis-Balaton térségben 10,3. Ez egy kicsit magasabb, mint az országos átlag. A térségen belül a legmagasabb születési arányt Vörs (22.9) és Bókaháza (17.58) produkálta, míg a legalacsonyabb elveszületési ráta Felőspáhokot (3.7), Szentgyörgyvárat (6.02), Zalaapátit (6.21) és Tikost (6.45) jellemzi.

Időben vizsgálva az elveszületési arányt minimális növekedés tapasztalható, a térség egészét tekintve 1994-hez képest 1997-ben átlagosan 0.44-el nőtt az ezer főre jutó születések száma. A térségi átlag azonban elfedi azt a tényt, hogy míg Vörs esetében +17.49, Bókaházán pedig +6.07 ezrelékes elmozdulás mérhető, Alsópáhok, Balatonszetgyörgy, Felsőpáhok, Hollád, Szentgyörgyvár, Zalaapáti és Tikos községekben csökkent az ezer főre jutó elveszületések száma.

A halálozás tekintetében már sokkal rosszabb a helyzet, a Somogy és Zala megyei 14 ezrelékes arány után a Kis-Balaton térségben 1997-ben ezer lakosra 17.9 halálozás jutott. Természetesen a halálozási arány szerint is tapasztalható különbség a vizsgált térség egyes települései között. 1994-ben Szentgyörgyvár (27.02), zalaapáti (24.03) és Vörs (19.64) vezette a listát a magas halálozási arányokkal (a térségi átlag 16.96 ezrelék), addig 1997-ben Bókaháza (33.16), Hollád (29.58), Zalaapáti (29.36) és Vörs (26.16) rendelkezett a legrosszabb mutatókkal a halálozási arányt tekintve.

Az egész országban tapasztalható kedvezőtlen folyamat a természetes szaporodás negatív ütemének fokozódása, s ez érzékelhető az érintett megyékben és a konkrétan vizsgált térségben is. A régióban átlagosan mért -4.1 ezrelékes természetes fogyástól rosszabb eredményt mutat a Kis-Balaton térség egésze, az 1994-es 7.1 ezrelékes fogyás 1997-re 7.7 ezrelékre nőtt.

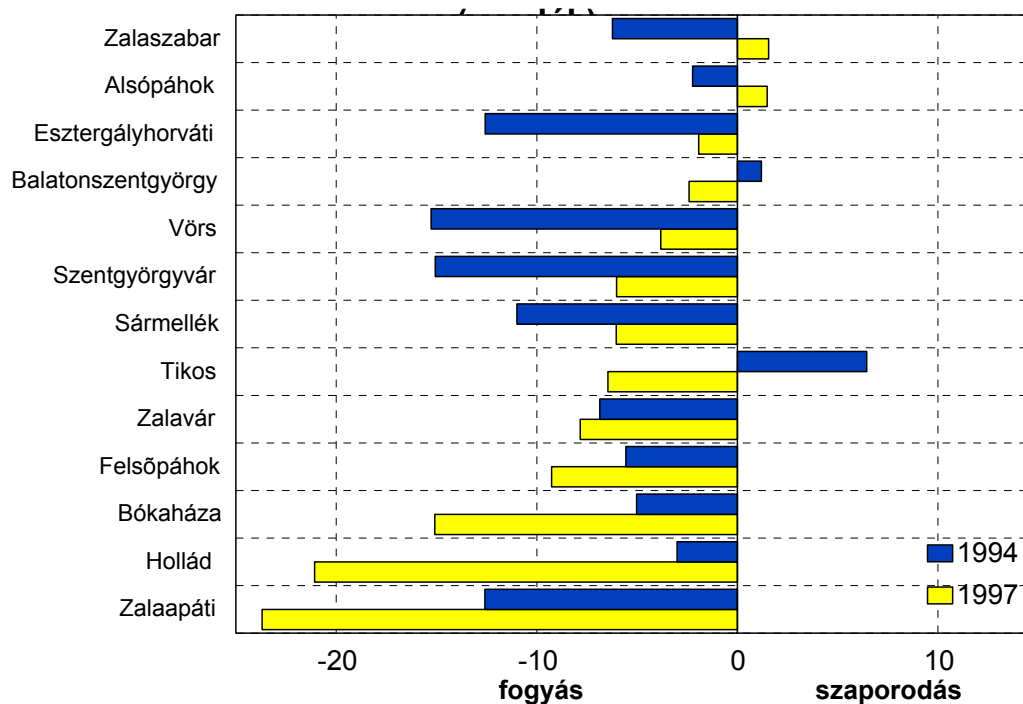
A természetes szaporodás mutatói

Település	Élveszületés (ezrelék)		Halálozás (ezrelék)		Természetes szaporodás (ezr.)	
	1994	1997	1994	1997	1994	1997

Alsópáhok	11.08	9.68	13.61	8.28	-2.23	+1.49
Balatszentgyörgy	12.59	12.04	11.09	14.01	+1.2	-2.41
Bókaháza	11.52	17.59	16.09	33.16	-5.03	-15.08
Felsőpáhok	8.93	3.70	14.57	13.08	-5.56	-9.26
Hollád	11.27	9.04	13.62	29.59	-3.01	-21.08
Sármellék	5.52	9.34	17.13	15.71	-10.99	-6.04
Szentgyörgyvár	11.49	6.02	27.03	12.27	-15.06	-6.02
Tikos	7.25	6.45	0	12.9	+6.45	-6.45
Vörs	5.42	22.9	19.64	26.17	-15.27	-3.82
Zalaszabar	12.05	12.46	17.62	10.43	-6.23	+1.56
Zalavár	8.65	11.75	15.36	19.53	-6.86	-7.84
Zalaapáti	11.44	6.21	24.03	29.36	-12.59	-23.69
Esztergályhorváti	7.18	11.43	19.75	13.33	-12.57	-1.93
térség együtt	9.83	10.27	16.96	17.93	-7.1	-7.7

A természetes szaporodás a vizsgált térség településein 1997-ben csupán két helyen (Alsópáhok, Zalaszabar) volt pozitív előjelű. A legrosszabb helyzetben e mutató alapján nem az elnéptelenedő település van, hanem Zalaapáti és Hollád. A természetes szaporodás mélyen átlag alatti Bókaházán (-15.08) és Felsőpáhokon (-9.26) is. A térség települései közül érdemes kiemelni Zalaszabart, ahol 1994-ben még -6.23 ezrelékes fogyást regisztráltak, 1997-ben pedig +1.56-os szaporodást, illetve Tikost, ahol 1994-ben +6.45 ezrelékes szaporodás volt, 1997-ben pedig már -6.45 ezrelékes fogyás.

Természetes szaporodás a vizsgált településeken

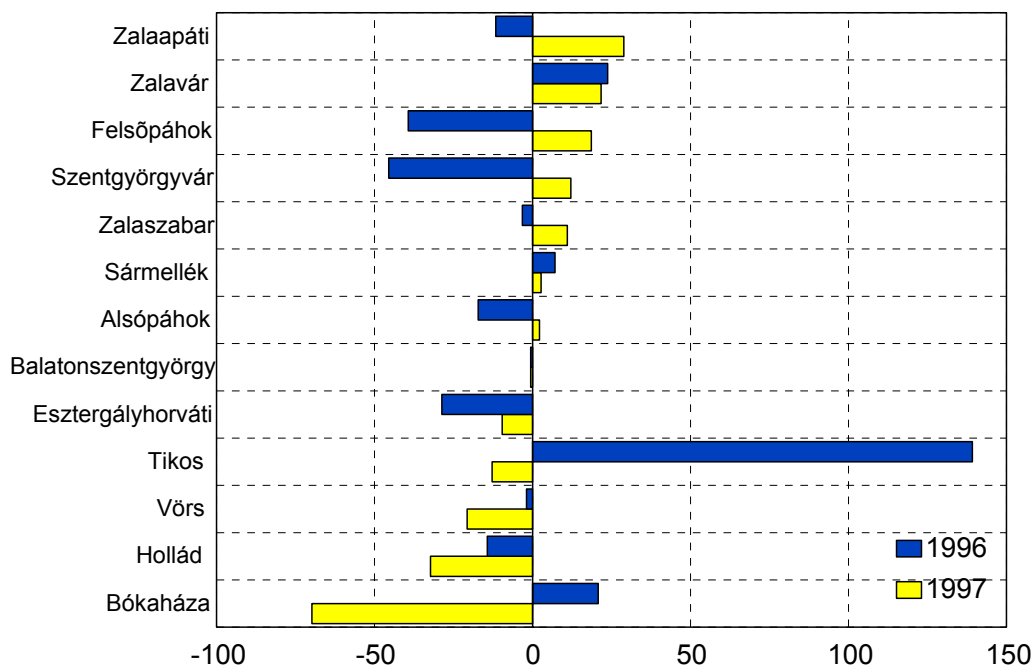

A régió, a térségek és az egyes települések lakónépessége nemcsak természetes úton változhat, hanem a migrációs folyamatok, vándorlás révén is. A régióban az ezer lakosra jutó vándorlási különbözet (beköltözők-kiköltözők) 1994 +4.6, 1995-ben -0.9, 1996-ban -3.2 és 1997-ben +3.8 volt.

A vizsgált térségen belüli vándorlást alapvetően meghatározó tényező volt, hogy nincsen olyan része, amely hagyományos értelemben erodálódott volna, s lakosság egy része a megye, illetve régió jobb helyzetben lévő települései felé orientálódna. Ezzel szemben 1994-ben még érzékelhető volt a dezurbanizációs folyamat, mely a térség települései számára pozitív egyenleggel zárult.

Az ország egyes térségeinek 1990-97 közötti átlagos vándorlási különbözete jól tükrözi az elmúlt évtized ipari depresszióját, a volt monokulturális ipari települések és a fejlődő térségek által kínált gazdasági, társadalmi lehetőségek közötti különbséget. A gazdasági problémákkal, strukturális feszültségekkel terhelt térségeket gyakran súlyosabb környezeti problémák is jellemzik, nem véletlen, hogy a vándorlási különbözet ezeken a helyeken a legkedvezőtlenebb. A vándorlási különbözet 1990-96 közötti átlaga az ipari jellegű térségekben általában negatív előjelű. Ilyen szempontból kedvező földrajzi és környezeti helyzetben a Kis-Balaton térség. Ha viszont a vándorlási mutatót 1994-97 átlagában vizsgáljuk a térség vándorlási egyenlege +6.1 ezrelék. Ha az utolsó két vizsgált évben nézzük, akkor azt tapasztaljuk, hogy míg 1996-ban a térség 13 településéből kilencben negatív előjelű volt a vándorlási különbözet, addig 1997-ben már csak öt település volt egyértelmű kibocsátó (Bókaháza, Hollád, Tikos, Vörs, Esztergályhorvát).

A vándorlási különbözet a térségben (ezrelék)

A természetes szaporodás és a migrációs folyamatok mellett a területi fejlődés lehetőségeit, jelenbeli irányait a térségeken belül is meghatározó tényező a korösszetétel. 1997-ben a térség lakóinak 17.1 százaléka volt gyermek (0-15 év). A középkorúak aránya 59.9 százalék, s a hatvan évnél idősebbek alkotják a térség lakóinak 23 százalékát. A régió átlagához képest az aktív korosztály aránya alacsonyabb, míg a 60 éven felülieké magasabb. A térség legfiatalabb települése Tikos, 1997-ben a 20 fő 60 év felettire 55 fő 15 éven aluli lakos jutott, s ez 36.4 százalékos öregedési indexet eredményezett. Szintén átlag feletti volt a 15 éven aluliak teljes népességben belüli aránya Alsópáhokon, Bókaházán és Zalasabaron, bár ez utóbbi településen az idősek aránya is sokkal magasabb. 1994-97 között Bókaháza és Tikos jelentősen fiatalodott, ezzel szemben Szentgyörgyvár öregedési indexe emelkedett a legtöbbet.

A Kis-Balaton térség településeinek korstruktúrája

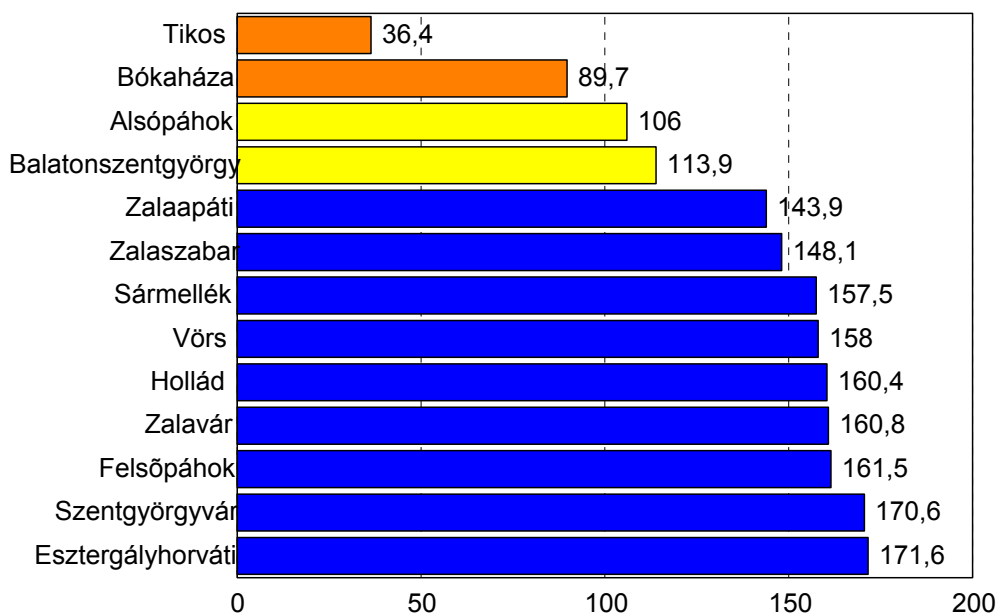
Település	15 év alattiak aránya		60 év feletti aránya		Öregedési index	
	1994	1997	1994	1997	1994	1997
Alsópáhok	18.8	18.9	19.2	20.0	102.0	106.0
Balatonszentgyörgy	17.7	17.2	19.0	19.6	106.9	113.9
Bókaháza	18.2	19.9	20.0	17.9	110.1	89.7

Felsőpáhok	14.0	14.6	24.2	23.6	172.7	161.5
Hollád	14.4	15.7	26.2	25.1	181.1	160.4
Sármellék	16.5	15.3	25.4	24.1	153.6	157.5
Szentgyörgyvár	16.2	15.6	24.9	26.7	153.7	170.6
Tikos	34.5	35.5	16.9	12.9	49.0	36.4
Vörs	15.4	16.4	28.8	26.0	187.2	158.0
Zalaszabar	18.9	19.5	28.6	28.9	151.2	148.1
Zalavár	15.6	15.4	25.0	24.8	159.5	160.8
Zalaapáti	16.1	16.3	24.6	23.5	153.1	143.6
Esztergályhorváti	19.0	18.1	31.0	31.0	163.0	171.6
térség együtt	17.1	17.1	23.8	23.3	139.0	136.5

A gyermeknépesség eltartottsági rátája a térségben 30 százalék, ami az országos átlaghoz közelítő érték, ellenben az idős népesség eltartottsági rátája jóval átlag felett. Míg az öregedési index Somogy megyében 85.1, Zalában pedig 91.6, addig a Kis-Balaton térségben 1997-ben 136.5 volt, ami valamelyest javulást jelent 1994-hez képest. Nem mondható azonban egyértelműen, hogy fiatalodna a térség, sőt ebből a szempontból az kifejezetten kedvezőtlen helyzetű terület, s ez a tény csökkenti a térség gazdasági potenciálját, gátolja a fejlődését.

Ismerve a településsoros adatokat, meghatározható, hogy konkrétan mely települések vannak legjobb és melyek a legrosszabb helyzetben. Egyértelműen fiatalodik Tikos és Bókaháza, ugyanakkor Sármellék, Vörs, Hollád, Zalavár, Esztergályhorváti, Felsőpáhok és Szentgyörgyvár öregedési indexe meghaladja a 150 százalékot.

Öregedési index 1997

Részben demográfiai, részben jóléti jellemző a csecsemőhalandóság alakulása. E tekintetben kifejezetten jó a vizsgált települések helyzete, sem 1994-ben, sem 1997-ben a térség egyik településén sem regisztráltak csecsemőhalálozást.

A rendelkezésre álló statisztikai adatok alapján kísérletet tehetünk arra, hogy meghatározzunk mely települések demográfiai helyzete problémás, s melyeké nem. Ehhez egy olyan összetett mutatót szerkesztettünk, melynél az alapvető demográfiai helyzet (népsűrűség, öregedési index, vándorlási különbözet, természetes szaporodás, népességváltozás) negatívumait vettük számba. Ha jellemző az adott probléma a településre 1-es, ha nem, 0 értéket adtunk. A végső index az egyes problémaszámok összegzésével alakult ki. Ennek megfelelően a demográfiai problémákat mérő index értéke minden település esetében egy 0-5 közötti szám, ahol a 0 a problémamentes állapotot jelenti.

Összesített demográfiai index

	néps. 50 fő/nkm alatti	Öregedé- si index 100 feletti	vándorlás i külön- bözet negatív	term. fogyás 5 %-nél nagyobb	népesség- változás (90/97) negatív	Index
Alsópáhok	0	1	0	0	0	1

Balatonszentgyörgy	0	1	1	0	0	2
Bókaháza	0	0	1	1	1	3
Felsőpáhok	0	1	0	1	1	3
Hollád	1	1	1	1	1	5
Sármellék	0	1	0	1	0	2
Szentgyörgyvár	1	1	0	1	1	4
Tikos	1	0	1	1	0	3
Vörs	1	1	1	0	1	4
Zalaszabar	1	1	0	0	1	3
Zalavár	1	1	0	1	1	4
Esztergályhorváti	1	1	1	0	1	4
Zalaapáti	0	1	0	1	1	3
Mindösszesen	7	11	6	6	9	

A legrosszabb demográfiai helyzetben Hollád van, az alacsony népsűrűségű falu öregszik, magas az elvándorlás, a természetes fogyás 5 ezrelék feletti, népességcsökkenése magas. Elnéptelenedés veszélye fenyegeti Vörsöt, de 4-es problémaindexet kapott Szentgyörgyvár, Esztergályhorváti és Zalavár is. Zalaszabar, Zalaapáti, Tikos, Felsőpáhok és Bókaháza index értéke 3-as. Demográfiai szempontból nincs olyan település, amely problémamentes lenne, a legjobb helyzetben lévő Alsópáhokon is mérhető probléma (öregedés). Sármellék és Balatonszentgyörgy problémaindexé 2, az öregedés mellett az előbbinél a természetes fogyás, az utóbbinál az elvándorlás okoz gondot. A térség összesített átlaga 3.15, ezen belül a somogyi részen lévő településeké 3.5, a zalai részen lévő falvaké 2.45.

A demográfiai problémák közül leginkább jellemző a negatív népességváltozás (a vizsgált települések több mint kétharmadánál tapasztalható), ennek két fő okozója a természetes fogyás valamint és az öregedés. Kevésbé problémás viszont az alacsony népsűrűség és az elvándorlás.

6. Agrárstruktúra és gazdasági szerkezet

Mint korábban láttuk, a gazdasági életben a mezőgazdasági termelés viszonylag alacsony szinten jelenik meg. A térség természeti adottságai erre adnak némi magyarázatot. A térség egészében is csak 60,95 százalék a mezőgazdasági terület aránya, viszont egyes településeknél nagy szórást mutat. A legnagyobb a mezőgazdasági terület aránya Holládon (84,97 százalék), de Alsópáhok (83,08

százalék) és Tikos (83,1 százalék) is csak kissé marad el ettől az értéktől. A legkisebb a mezőgazdasági terület aránya Vörsön, ahol a földterületnek mindössze 25,6 százaléka tartozik ebbe a kategóriába.

A térség jellegéből adódóan magas a védett terület aránya, közel 30 százalék, ami összevetve az előbbi területi adatokkal több, a gazdálkodásnál előkerült problémára ad magyarázatot. A védett terület magas aránya eleve beszűkíti a mező- és erdőgazdálkodás számára hasznosítható területeket, azaz e természeti adottságok, illetve hiányuk eleve meghatározza a gazdaság egyes ágainak fejlődési határait, ezen keresztül eltartó- és foglalkoztató képességét, ami ilyen megközelítésben negatív hatásokat eredményez a vizsgált térségben. A védett terület aránya a legmagasabb Vörsön, ahol 78,4 százalékot ér el, de a térség kilenc településének környezetében egyáltalán nincs is ilyen védett terület, vagyis az ő esetükben a mezőgazdaság esetleges elmaradottsága ezzel az okkal nem magyarázható.

A termőterület művelési ágak szerinti vizsgálatából arról kapunk képet, hogy a fentebb már említett, mező- és erdőgazdasági szempontból egyáltalán hasznosítható területek milyen módon csoportosíthatók tovább. A térségben a szántóterület a teljes terület 37,54 százaléka (ez gyakorlatilag megegyezik a megyei átlagértékkel, de alacsonyabb, mint az országos arány). A legnagyobb arányú szántóterület Tikoson (67,36 százalék), a legkisebb arányú szántóterület Vörs környékén található (22,17 százalék). Gyümölcsös egyáltalán nem jellemző a térségre, a szőlős területek arány is elenyésző (0,34 százalék), ami két településen jelent kisebb területrészeket, Sármelléken 2,14 százalék, Alsópáhokon 0,04 százalék.

A rétek, legelők aránya a térség egészét tekintve kisebb (16,12 százalék) a szántókénál és nagyságrendileg hasonló az erdőkével (15,23 százalék) és mocsarakéval (11,62 százalék), bár ez utóbbi területi eloszlása lényegesen egyenlőtlenebb. A rétek, legelők magas aránya leginkább Sármellékre (37,04 százalék) és Alsópáhokra (34,89 százalék) jellemző, míg Zalasabaron és Holládon egyáltalán nem találunk belőle.

A vegyes mezőgazdasági területek aránya a térség egészére nézve 6,95 százalék. Zalaváron egyáltalán nem találunk ilyen, míg Holládon ez a teljes terület 35,1 százalékát adja.

A mocsaras területek aránya viszonylag magasnak mondható a térség egészét tekintve, de ez gyakorlatilag csak négy település környékét jelenti. Ezen

belül is a legmagasabb az arány Vörsön (56,35 százalék), míg a másik három településen (Zalavár, Balatonszentgyörgy, Sármellék) ennél kisebb arányú a mocsaras terület (27,17; 11,32; illetve 6,44 százalék).

A mezőgazdasági művelésre alkalmas területek tulajdonsága Szentgyörgyvár esetében magyarázatot ad arra, hogy miért ott a legkedvezőtlenebbek az agrárvállalkozásokat leíró mutatók. Hiába, ezen a településen található az egyik legnagyobb arányú mezőgazdasági művelésre alkalmas terület, a szántóterület aranykorona értéke itt a második legkisebb értékű vagyis a gyenge minőségű földeken csak kisebb hatékonysággal tudnának gazdálkodni, ezért nem is lehet elégséges a mezőgazdaság eltartóképessége.

A vállalkozásokon belül egy fontos részterület, a mezőgazdasági vállalkozók helyzetét jellemzi a következő mutatószám, amely az ezer főre jutó mezőgazdasági vállalkozók számát mutatja. Mint látni fogjuk, ez a mutatószám nagyságrenddel kisebb, mint az összes vállalkozást leíró számok, vagyis a mezőgazdaságban tevékenykedő egyéni vállalkozások csak egy kis szeletét jelentik a működő vállalkozásoknak. Az ezer lakosra jutó mezőgazdasági egyéni vállalkozások száma 1994-ben Holládon volt a legmagasabb (14,3), míg Szentgyörgyváron és Tikoson egyáltalán nem regisztráltak mezőgazdasági egyéni vállalkozót. 1997-re Szentgyörgyváron nem változott meg a helyzet. Ezer főre vetítve a legtöbb egyéni mezőgazdasági vállalkozó Felsőpáhokon volt (7,2). Az időbeli változást vizsgálva jelentős csökkenést tapasztalhatunk 1994-97 között. A legnagyobb csökkenés Holládon következett be (11,4), míg a legnagyobb emelkedés Tikoson (6,4). Ezenkívül csak egy településen, Zalaváron találtunk pozitív irányú változást (3,0) a vizsgált időszakban.

A regisztrált gazdaságok száma, illetve ezer lakosra vetített száma is jól jellemzi egy adott település agrárgazdaságának erejét vagy gyengeségét. A térség egészére nézve ez a mutató 16,08. A legmagasabb értéket (25,9) Felsőpáhokon, a legalacsonyabbat Szentgyörgyváron (3,0) tapasztaltuk.

Az ezer lakosra jutó őstermelők számának vizsgálata a magyar agrárgazdaság egy sajátos szereplő-csoportjáról szolgáltat adatokat. Ennek a mutatónak a segítségével tárhatjuk fel azoknak a gazdasági szereplőknek a súlyát, akik a modern vállalkozás értelmében nem jelennek meg a gazdaság szereplői között, de hagyományos módszerekkel, ha kis mértékben is de jelen vannak a helyi árutermelés terepén. Az ezer főre jutó őstermelői igazolvánnyal rendelkezők számát

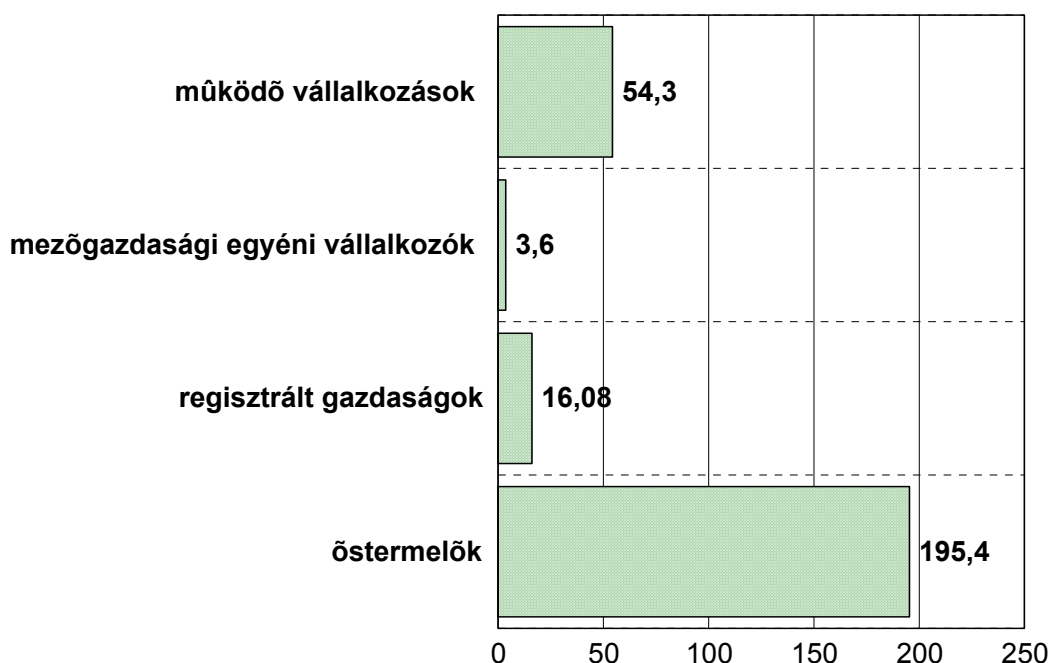
tekintve a térség átlaga jelentős, hiszen a 195,4 értékű átlag azt jelenti, hogy csaknem minden ötödik állampolgár rendelkezik ezzel a „jogosítvánnyal”. A térségen belül kiemelkedik Felsőpáhok, ahol ez a szám 284,1, a legkevésbé van jelen ez a forma Bókaházán, ahol csak 22,1 östermelői igazolvánnyal rendelkező jutna ezer lakosra vetítve.

A vállalkozások egyes fajtáinak száma a térségben, 1997

Település	Működő vállalkozások száma (ezer lakosra)	Mezőgazdasági egyéni vállalkozók száma (ezer lakosra)	Regisztrált gazdaságok száma (ezer lakosra)	Östermelők száma (ezer lakosra)
Alsópáhok	94,0	9,0	23,1	102,3
Balatonszentgyörgy	69,1	1,2	12,6	99,2
Bókaháza	38,5	2,4	20,1	22,9
Felsőpáhok	70,7	7,4	25,9	284,1
Hollád	20,5	2,9	15,1	94,7
Sármellék	39,5	1,6	12,6	106,6
Szentgyörgyvár	57,4	0	3,0	49,1
Tikos	19,2	6,4	6,5	77,4
Vörs	18,9	0	1,9	97,2
Zalaszabar	36,1	1,6	18,7	163,9
Zalavár	38,5	5,9	23,5	87,9
Zalaapáti	65,9	4,6	n.a.	n.a.
Esztergályhorváti	32,8	1,9	n.a.	n.a.
Sármellék térsége	54,3	3,6	16,08	195,4

A vállalkozások számának alakulása a térségben 1997

1000 lakosra vetített értékek

7. Mezőgazdasági termelés és értékesítés

A mezőgazdasági birtokrendszert a törpebirtokosok és kistermelők túlsúlya jellemzi. A mezőgazdaság lehetséges kapacitását mutatja meg a földterület aranykorona értéke, mely tekintetben a térség az átlagosnál jobb helyzetben van. Az aranykorona érték figyelembevételével a legjobb minőségű földek Balatonszentgyörgyön találhatóak (29,25 AK), míg a leggyengébbek Bókaházán (14,92 AK). A kritikus 17 AK alatti átlagos értéket mindössze Zalaapátin és Bókaházán tapasztalhatunk.

A szántóterületek átlagos AK értéke, 1997

Település	Szántóterület átlagos AK értéke
Balatonszentgyörgy	29,25
Sármellék	26,41
Vörs	26,20
Hollád	23,76
Tikos	23,10
Felsőpáhok	21,82
Zalavár	21,71

Alsópáhok	20,34
Zalaszabar	20,33
Esztergályhorváti	19,90
Szentgyörgyvár	18,77
Zalaapáti	16,50
Bókaháza	14,92
Sármellék térsége	21,77

Az értékesítési lehetőségek sokat változtak a gazdasági átalakulás miatt. Jellemző folyamat, hogy a termelők – kevés kivételtől eltekintve – kiszolgáltatottá válnak a felvásárlókkal szemben. Ez bizonyos növényeknél (elsősorban a gabona és a kukorica esetén) túltermeléssel is párosul.

Ezzel együtt a térségre nem jellemző az összefüggő, monokulturális termelés, a térségben elsősorban a búza és a kukorica, kisebb mértékben pedig az árpa és a szőlő és gyümölcsstermesztés jellemző. A pontos, településsoros megoszlást az alábbi táblázat mutatja.

Termesztett növényi kultúrák (hektár)

Település neve	Burgonya	Árpa	Zab	Búza	Repce	Napr-forgó	Kukorica	Triticale	Szőlő, gyümölcs
Alsópáhok	20	5	-	60	-	-	400	16	5
Balaton-szentgyörgy	-	320	-	200	-	-	130	-	-
Bókaháza	-	-	-	192	-	8	297	-	8
Esztergályhorváti	-	-	-	423	-	-	681	-	29
Felsőpáhok	-	-	-	-	-	-	-	-	4
Hollád	-	20	13	50	-	-	250	-	-
Sármellék	8	-	-	312	-	59	602	-	53
Szentgyörgyvár	-	-	-	-	-	-	-	-	60
Tikos	-	10	-	-	-	-	100	-	-
Vörs	-	-	-	32	-	-	300	-	-
Zalaapáti	-	-	-	70	50	120	100	-	24
Zalaszabar	-	-	-	-	-	-	230	-	20
Zalavár	-	-	-	-	-	-	100	-	-
ÖSSZESEN:	28	355	13	1339	50	187	3190	16	203

A tenyésztett állatfajok közül a szarvasmarha-állomány legnagyobb része Zalaapátin, Sármelléken és Bókaházán található, a sertésállomány csaknem felét

Balatonszentgyörgy adja, míg a nagyüzemi baromfitartás Zalaapátira, Sármellékre, Szentgyörgyvára és Alsópáhokra jellemző.

A tenyésztett állatfajok településenként

Település neve	Szarvasmarha (db)		Sertés (db)	Baromfi (db)	
	Tejtermelő	Hízó		Tojóállomány	egyéb
Alsópáhok	6	14	200	4820	50.000*
Balatonszentgyörgy	-	-	2500	-	2.100
Bókaháza	341	-	70	1353	228
Esztergályhorváti	12	-	143	31875*	270
Felsőpáhok	13	3	150	2500	500
Hollád	16	3	25	325	57
Sármellék	400	20	1000	6000*	400000*
Szentgyörgyvár	-	-	210	2000	10.000*
Tikos	-	-	-	-	-
Vörs	-	-	82	380	65
Zalaapáti	599	-	260	3485	12.000*
Zalaszabar	16	8	306	4000	1.200
Zalavár	50	2	600	1500	4.000
ÖSSZESEN:	1453	50	5546	58238	480420

*nagyüzemi technológiával, a nem jelöltek háztáji körülmények között

8. Erdősültség és jellemzőinek területi elhelyezkedése, erdőgazdálkodás

Viszonylag alacsony az erdőterület aránya a térségben (15,23 százalék). Az erdősültség esetében kisebb a szóródás, mint a mezőgazdasági területeknél, hiszen a legnagyobb arányú erdőterületet Esztergályhorvátin (24,82 százalék), a legkisebbet Szentgyörgyváron (9,4 százalék) találtuk. Az erdőterület túlnyomó többsége lombos erdő, egyedül Hollád területén található vegyes erdőborítás (36,188 nm), míg a tűlevelű erdők nem jellemzőek a térségre. Erdőcserje borítás négy település területén található (Vörs, Zalavár, Zalaszabar, Esztergályhorváti), legnagyobb arányban (4,85 százalék) Zalaszabaron.

9. Mező- és erdőgazdasági termékek feldolgozása

A mező- és erdőgazdasági termékek feldolgozására a térségben csak igen szűk kapacitás áll rendelkezésre, ráadásul ezek (a Zalaapátiban működő üzemen kívül) minimális alkalmazotti létszámot foglalkoztatnak.

A feldolgozó egységek térségen belüli listája a következő:

- Balatonszentgyörgy, parketta, 9 fő a foglalkoztatott létszám,
- Zalaapáti, nyílászáró, tetőfaanyag, 22 fő a foglalkoztatott létszám,
- Zalavár, (TSZ üzemeltetésében) deszka, lécz, raklap termékek, bérfűrészelés, 3 fő a foglalkoztatott létszám,
- Esztergályhorváti, takarmánykeverő, 8 fő a foglalkoztatott létszám.

10. Élelmiszeripar, élelmiszeripari kapacitások térbeli elhelyezkedése

Az élelmiszeripari kapacitások a kilencvenes években jelentősen lecsökkentek az ismert gazdasági nehézségek következtében. A városi élelmiszeripari üzemeket többségében privatizálták.

A térségben négy település rendelkezik mezőgazdasági tároló kapacitással, közülük a legnagyobb a balatonszentgyörgyi magtár.

Település	Tároló típusa	Tároló kapacitása
Balatonszentgyörgy	magtár	13,000 tonna
Esztergályhorváti	terményraktár	8,000 tonna
Sármellék	terményraktár	800 tonna
Zalavár	burgonyatároló	385 tonna

11. A térség foglalkoztatottsági és munkanélküliségi viszonyai

A gazdaság helyzetét jellemző mutatószámok közül a legfontosabbak a munkanélküliséget, annak egyes típusait jelzők. Ezek a számok megmutatják, hogy az adott települések, térségek, megyék milyen munkaerőfelesleggel rendelkeznek,

milyen ezeknek a csoportoknak az összetétele. Fontos mutatók jelzik, hogy ez a munakerőfelesleg nem csak lehetőséget, hanem hosszú távon terhet is jelent a településeknek.

A munkanélküliek aránya a 18-59 éves lakosságon belül 1994-ről 1997-re csak 1,1 százalékkal növekedett a térségben. 1994-ben a legmagasabb munkanélküliség Tikoson (14,1 százalék), a legalacsonyabb Balatonszentgyörgyön (4,5 százalék) volt. 1997-ben ugyanez a mutató Holládon volt a legmagasabb (20,9 százalék) és Zalaapátin a legalacsonyabb (3,3 százalék). A vizsgált időszak alatt Holládon következett be a legnagyobb mértékű romlás a munkanélküliség tekintetében (10,2 százalék), míg Esztergályhorvátin javult leginkább a helyzet, ahol 8,2 százalékkal csökkent a munkanélküliek aránya. Jelentős mértékű romlást a már említett Hollád mellett Bókaházán (6,7 százalék) és Vörsön (6,4 százalék) tapasztaltunk.

A munkanélkülieket nemek szerinti bontásban vizsgálva azt tapasztalhattuk, hogy a térség egészét tekintve a férfiak között csökkent nagyobb mértékben a munkanélküliség (2,3 százalék), míg a nőknél is csökkenés tapasztalható, de kisebb mértékben (0,8 százalék). A munkanélküliség aránya így is a nők körében volt alacsonyabb 1994-ben és 1997-ben is.

A női munkanélküliség 1994-ben és 1997-ben is Holládon volt a legmagasabb (13,7, illetve 12,8 százalék). 1994-ben a legalacsonyabb női munkanélküliséget Alsópáhokon (4,7 százalék), 1997-ben Felsőpáhokon (2,1 százalék) tapasztaltuk. A csökkenés mértéke Esztergályhorvátin volt a legnagyobb mértékű (5,4 százalék), míg a legkedvezőtlenebb változást (3,6 százalék növekedés) Vörsön találtuk. A női munkanélküliség az előbb említett Vörsön kívül csak Balatonszentgyörgyön (0,4 százalék) és Zalasabaron (2,2 százalék) növekedett.

A férfiak körében a munkanélküliségi ráta 1994-ben Szentgyörgyváron (18,4 százalék), míg 1997-ben Tikoson (13,5 százalék) volt a legmagasabb. A legkisebb arányú munkanélküliséget a vizsgált időszak elején Balatonszentgyörgyön (4,1 százalék), a végén Esztergályhorvátin (1,6) tapasztaltuk. A legjobban éppen itt alakult a helyzet, ahol 11,9 százalékkal csökkent a munkanélküliségi ráta, ezzel szemben Holládon 5,4 százalékkal növekedett.

Fontos mutatószám a tartós munkanélküliek arányát jelző szám, amelyik azt mutatja meg, hogy a munkanélküliek csoportján belül mekkora azoknak az aránya, akik 180 napon túl nem jutottak munkához. A térség egészét tekintve romló

tendenciának lehetünk tanúi, hiszen 1994 és 1998 között ez az arány 17 százalékkal növekedett, azaz ennyivel többen vannak azok, akik fél éven túl sem találnak munkát. Különösen nagy mértékű romlás következett be Alsópáhokon, ahol 35,7 százalékkal növekedett ennek a mutatónak az értéke. A legnagyobb mértékű javulás (12,5 százalék csökkenés) Tikoson volt tapasztalható. Ezen kívül csak Felsőpáhokon csökkent e mutató értéke 3,3 százalékkal, a többi településen romlott a helyzet 1994-hez képest.

A vizsgált időszak elején a legkedvezőbb helyzet Alsópáhokon volt, ahol a munkanélkülieknek csak 54,9 százaléka számított tartós munkanélkülinek, viszont Tikoson minden munkanélküli ebbe a kategóriába volt sorolható. Az időszak végére a legkedvezőbb helyzetet Felsőpáhokon találtuk, ahol a munkanélküliek háromnegyede 180 napon túl nem kapott munkát, míg ugyanez az arány Holládon 96 százalékos volt.

Az elhúzódó munkanélküli állapotot jellemzi a jövedelempótló támogatásban részesülők ezer lakosra vetített számát jelző mutató is. A térségben ennek a mutatónak a legmagasabb értékét Holládon (46,9), míg a legalacsonyabbat Felsőpáhokon (3,7) tapasztaltuk.

A munkanélküliek arányának változása a térség településein 1994-1997

Település	Munkanélküliek aránya - 1994 (%)	Munkanélküliek aránya - 1997 (%)	Változás (%)
Alsópáhok	6,8	5,1	-1,7
Balatonszentgyörgy	4,5	8,1	+3,6
Bókaháza	5,2	11,9	+6,7
Felsőpáhok	7,3	6,7	-0,6
Hollád	10,8	20,9	+10,2
Sármellék	7,9	6,7	-1,2
Szentgyörgyvár	12,7	7,9	-4,8
Tikos	14,1	14,9	+0,8
Vörs	6,2	12,5	+6,3
Zalaszabar	10,3	10,2	-0,1
Zalavár	8,0	8,4	+0,4
Zalaapáti	5,4	3,3	-2,1
Esztergályhorváti	12,1	3,9	-8,2
Sármellék térsége	7,2	8,0	+0,8

A lakóhelyen foglalkoztatottak aránya az aktív korú népesség százalékában megmutatja számunkra azt, hogy túl a munkanélküliségi rátán az adott település milyen mértékben képes munkalehetőséget biztosítani az ott élők számára. Ebből a szempontból a térségben a legjobb a helyzet Balatonszentgyörgyön, illetve Sármelléken, ahol 35, illetve 34 százalékos ez az arány, vagyis a foglalkoztatottak egyharmada helyben talál magának munkalehetőséget. A legrosszabb a helyzet Tikoson, ahol gyakorlatilag nincs helyben foglalkoztatott lakos. Ez utóbbi adat további adalékot szolgáltat a Tikoson kialakult kedvezőtlen munkaerőpiaci helyzet megértéséhez.

Összefoglalva a munkaerőpiacot jellemző mutatókat kirajzolódnak a térség problémás területei, láthatjuk, hogy az elmúlt években hol következett be változás és a későbbiekben azt is vizsgálni fogjuk, hogy ez a gazdasági élet milyen más irányú változásaival kapcsolható össze. Munkaerőpiaci szempontból a térségben két neuralgikus pontot találtunk. Az egyik település Hollád, ahol 1997-ben a legmagasabb volt az összes munkanélküli és a női munkanélküliek aránya az aktív korú lakosságon belül. Itt volt a legmagasabb az 1000 főre jutó jövedelemplótló támogatásban részesülők száma is. A helyzetet súlyosbítja, hogy mind a teljes munkanélküliség, mind a férfiak körében meglévő munkanélküliség tekintetében szintén itt következett be a legnagyobb mértékű romlás 1994-hez képest. A másik kedvezőtlen mutatókkal rendelkező település Tikos volt. Itt különösen 1994-ben volt rossz a helyzet, amikor is itt volt a legmagasabb a munkanélküliek és a tartós munkanélküliek aránya is. 1994-ben a településen minden munkanélküli tartós munkanélkülinek számított, azaz 180 napnál régebben nem volt munkája. Kedvező folyamatnak tekinthető, hogy legnagyobb arányban itt csökkent a női és a tartós munkanélküliek aránya, viszont 1997-re a férfi munkanélküliek aránya ezen a településen volt a legmagasabb. A Tikoson bekövetkezett kedvező folyamatok mögött a mezőgazdasági egyéni vállalkozások számának növekedése állhat.

A legkedvezőbb helyzetet Alsópáhokon, Felsőpáhokon és Esztergályhorvátin tapasztaltuk. Alsópáhokon volt a legalacsonyabb a teljes munkanélküliséget jelző mutató 1997-ben. 1994-ben a női és a tartós munkanélküliség aránya volt a legkedvezőbb, bár a tartós munkanélküliségnél 1997-re jelentős romlás következett be, hiszen ez a mutató itt változott a leginkább kedvezőtlen arányban. Felsőpáhokon viszont egyértelműen pozitív folyamatok játszódtak le a vizsgált időszakban, hiszen

mind a női, mind a tartós munkanélküliség és a jövedelempótló támogatásban részesülők aránya is itt csökkent a legnagyobb mértékben.

Az előzőekben ismertetett mutatók háttéréül és lehetséges magyarázatául szolgálhatnak a következő szám adatok, melyek a térségben működő vállalkozások számát, illetve azok időbeli változását mutatják. A térség egészében csökkent a működő vállalkozások száma 1994-ről 1997-re. A legtöbb működő vállalkozás mind a két időpontban Alsópáhokon volt található (ezer lakosra vetítve 127, illetve 94), de mint a számok mutatják itt is a negatív tendencia érvényesült. A legrosszabb helyzet 1994-ben Tikoson (28,8/1000 lakos), 1997-ben pedig Vörsön (18,9/1000 lakos) volt. Mint láttuk a térség egészét a működő vállalkozások számának csökkenése jellemezte a vizsgált időszakban. A legnagyobb mértékű csökkenés Balatonszentgyörgyön következett be (-38,7), de mint láttuk a térségben legjobb mutatóértéket magának tudható Alsópáhokon is 33-mal csökkent a működő vállalkozások száma. Egy település volt csak kivétel a kedvezőtlen tendencia alól, Felsőpáhokon, ahol a vizsgált időszakban 11,2-del növekedett az ezer főre jutó működő vállalkozások száma. Ezzel a növekedéssel a második legjobb mutatóval rendelkező településsé lépett elő.

A vállalkozások összefoglaló értékeléséből is jól láthatók a fejlődő, illetve leszakadó területek. A gazdaságok működése esetében két olyan települést találtunk, ahol sikerként élhetik meg a magángazdaságok kialakulását, fejlődését. A működő vállalkozások ezer lakosra vetített száma 1994-ben és 1997-ben is Alsópáhokon volt a legmagasabb, bár itt is érvényesült a térség egészére jellemző csökkenő tendencia. A tendenciával ellentétben növekedés volt tapasztalható Felsőpáhokon, ahol az agrárgazdálkodás fejlődésének lehettünk tanúi, hiszen 1997-ben itt volt a legmagasabb az ezer lakosra jutó mezőgazdasági egyéni vállalkozók, a regisztrált gazdaságok és az őstermelők száma. A fejlődő gazdaság hatását láthatjuk abban is, hogy ezen a két településen a legmagasabb az új lakások aránya, valamint a legjobbak között van a személygépkocsi ellátottság és az egy főre jutó SZJA.

A leginkább kedvezőtlen helyzetet Szeggyörgyváron észleltük. A településen nem voltak mezőgazdasági egyéni vállalkozások, de a legalacsonyabb volt a regisztrált gazdaságok és őstermelői igazolvánnyal rendelkezők száma is.

12. Hiányok és többletek a térség gazdaságában

A térségben megfigyelhető hiányok és többletek felsorolását az alábbi táblázat mutatja.

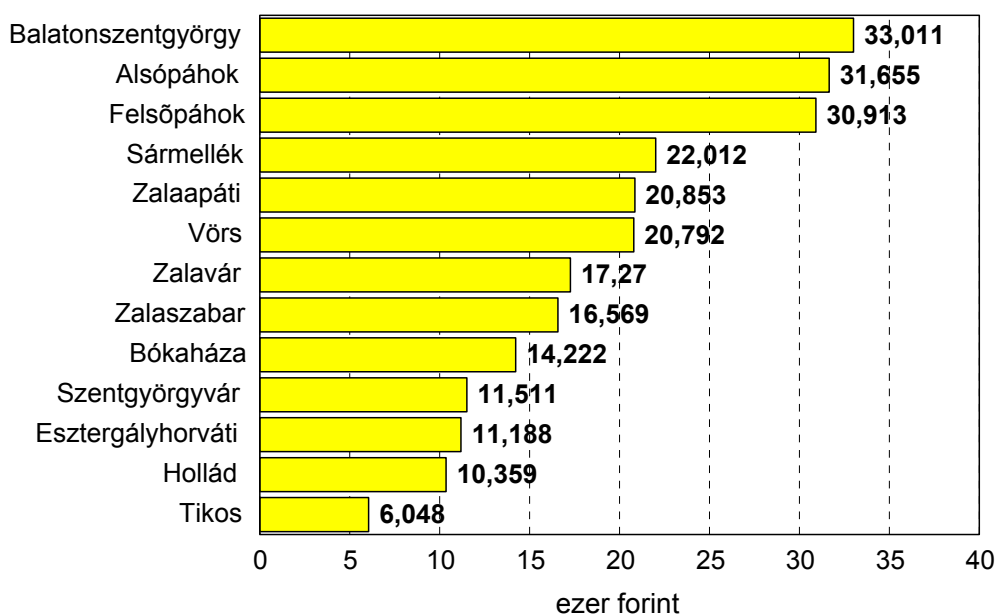
	HIÁNYOK	TÖBBLETEK
Humán erőforrások	1. Alacsony népsűrűség 2. Kedvezőtlen demográfiai folyamatok 3. Egyoldalú képzettség 4. Kedvezőtlen foglalkoztatási viszonyok	
Gazdasági lehetőségek	5. Szűk mezőgazdasági feldolgozó kapacitás 6. Alacsony mg. tároló kapacitás 7. Alacsony kommunális ellátottság 8. Gyengén fejlett idegenforgalmi infrastruktúra 9. Kedvezőtlen jövedelmi viszonyok – belső toke hiánya 10. Térségi GDP alacsony aránya	1. Szántóföldek magas AK-értéke 2. Az egyedülálló környezet adta idegenforgalmi lehetőségek 3. Jó közlekedési adottságok
Környezet	11. Alacsony erdősültségi arány	4. Kedvező földrajzi elhelyezkedés 5. Védett terület magas aránya 6. Gazdag fauna és flóra

13. Jóléti, jövedelmi viszonyok

A régió belüli gazdasági fejlettségi különbségek természetesen megmutatkoznak az eltérő jövedelmi viszonyokban is. Az egy állandó lakosra jutó személyi jövedelemadó-alapot képező éves jövedelem a térségen belül Balatonszentgyörgyön a legnagyobb. Ennek megfelelően a személyi jövedelemadó összege (és a települési önkormányzatnál maradó SZJA egy főre eső összege is) ezen a településen a legmagasabb.

A következő diagram az egy főre jutó SZJA összegét mutatja településenként. Itt azonban meg kell jegyezni, hogy a települések közel sem ennyi pénzből gazdálkodhatnak, az 1997. évi SZJA bevétel önkormányzatoknak átengedett része már csak 15 százalék. A térségi átlag 18,954 forint volt 1997-ben, s ez jóval alacsonyabb az országos (48,048) vagy a megyei átlagoknál (Somogyban 42,058, Zalában 42,057). Látható, hogy e tekintetben is nagy különbségek mutathatók ki a térség egyes települései között, a balatonszentgyörgyi, alsó- vagy felsőpáhoki egy főre eső SZJA ötszöröse a tikosi összegnek.

Egy főre jutó SZJA 1997

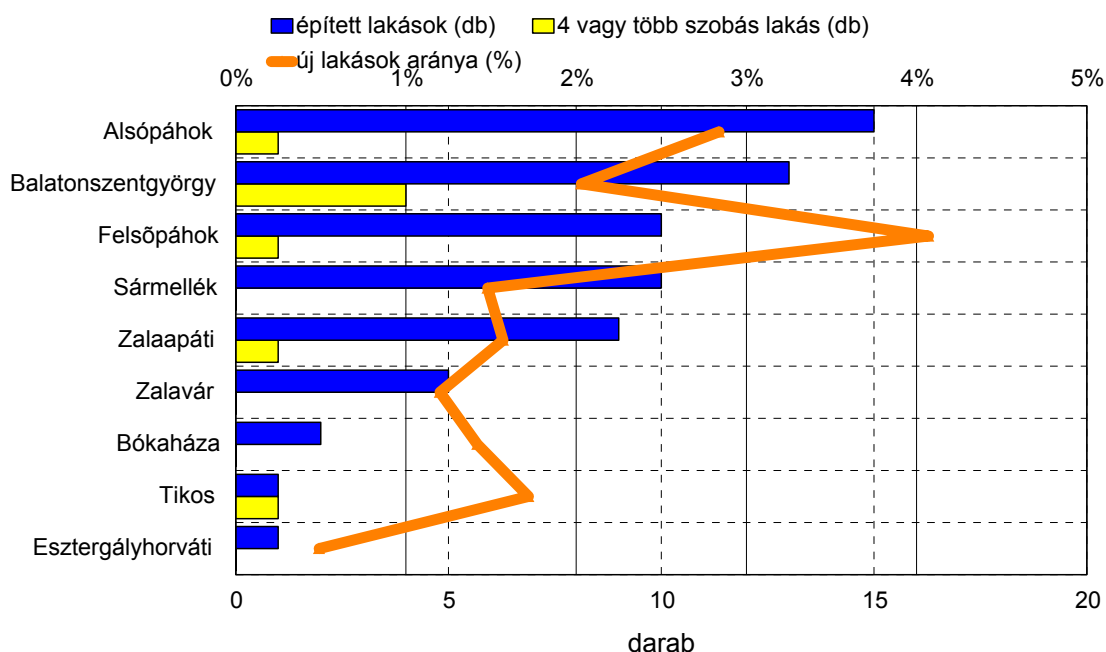
Település	Lakásállomány		változás db	Lakásonkénti átlagos lakószám	
	1994	1997		1994	1997
Alsópáhok	495	528	+33	2.7	2.5
Balatonszentgyörgy	615	640	+25	2.7	2.6
Bókaháza	138	141	+3	3.1	2.9
Felsőpáhok	227	246	+19	2.4	2.2
Hollád	161	162	+1	2.2	2.1
Sármellék	632	674	+42	2.8	2.7
Szentgyörgyvár	148	149	+1	2.3	2.2
Tikos	53	58	+5	2.6	2.7
Vörs	237	237	0	2.3	2.2
Zalaszabar	265	269	+4	2.5	2.4

Zalavár	409	415	+6	2.5	2.4
Zalaapáti	560	574	+14	3.1	3.0
Esztergályhorváti	201	206	+5	2.8	2.5
Mindösszesen	4141	4299	+158	2.7	2.6

1994-97 között a vizsgált térségben 158 új lakás épült (az adott évben használatbavételi engedélyt kapott lakások száma), ebből a legtöbb Sármelléken (42) és Alsópáhokon (33). Balatonszentgyörgyön 25, Felsőpáhokon 19 új lakásba költözhettek be a lakosok 1994 óta. 1997-ben 66 új lakás épült a térségben, ám ezek többsége csak néhány településen (Alsópáhokon 15, Balatonszentgyörgyön 13, Felsőpáhokon és Sármelléken 10-10) s egyáltalán nem épült új lakás Hollád, Szentgyörgyvár, Vörs, Zalasabar, Zalavár településeken. Érdeemes megnézni, hogy az új lakásokból mennyi volt négy vagy annál több szobás ingatlanok aránya. A térségben 1997-ben épült lakások közül 7 volt minimum négy lakószobával rendelkező (12.5 százalék), a legtöbb ilyen lakás Balatonszentgyörgyön épült, szám szerint 4.

Az egyes települések lakásállományának fiatalodásáról kapunk pillanatképet, ha megnézzük hogy az 1997-es évben épített lakások a lakásállomány hány százalékát teszik ki. A meglévő lakásállományhoz képest a legnagyobb gyarapodás Felsőpáhokon tapasztalható, az összes lakás 4,07 százaléka 1997-ben épült, de Alsópáhok és Balatonszentgyörgy is számottevően gyarapodott az évben. A térségi átlag 1.5 százalék. A lakásonkénti átlagos lakószám a térségben 0.1 ponttal csökkent 3 év alatt, 1997-ben 2.6 volt. Ettől jóval magasabb Zalaapátin (3.0), s számottevően alacsonyabb Holládon (2.1).

1997-ben épített lakások száma és az új lakások aránya a lakásállomány százalékában

A lakosok jövedelmi helyzetéről ad képet az ezer főre jutó személygépkocsik száma is. Legnagyobb arányban az alsópáhokiak rendelkeznek személygépkocsival (262/1000 fő), s ez meghaladja a megyei és az országos átlagot egyaránt. A vizsgált térségben átlagosan 194 autó jut 1000 lakosra. A személygépkocsik arányát településsorosan is érdemes megvizsgálni. Az ezer lakosra jutó személygépkocsik aránya a térségben csupán egy településen 100 alatti, Tikoson (83). Az ellenkező póluson azok a települések találhatók, ahol az ezer főre jutó személygépkocsik aránya 200 feletti (Alsópáhok, Balatonszentgyörgy, Felsőpáhok).

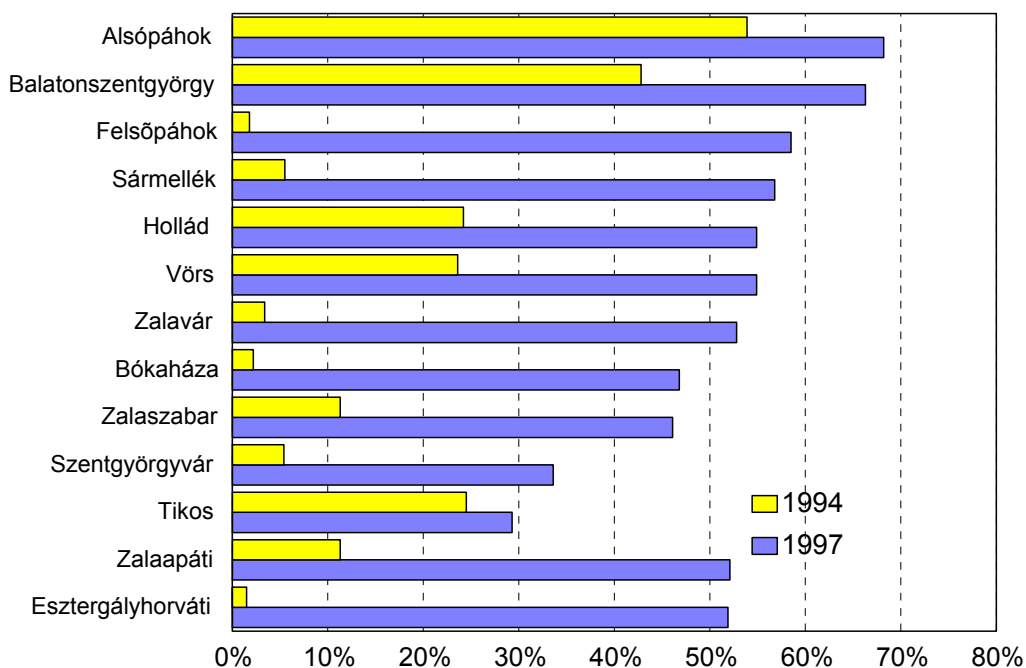
Személygépkocsik száma 1000 lakosra

	1994	1997
Alsópáhok	223	262
Balatonszentgyörgy	209	245
Bókaháza	106	130
Felsőpáhok	197	216
Hollád	139	176
Sármellék	189	183
Szentgyörgyvár	144	160
Tikos	77	83
Vörs	134	158
Zalaszabar	125	146
Zalavár	150	157

Zalaapáti	325	191
Esztergályhorváti	92	168
Mindösszesen	178	194

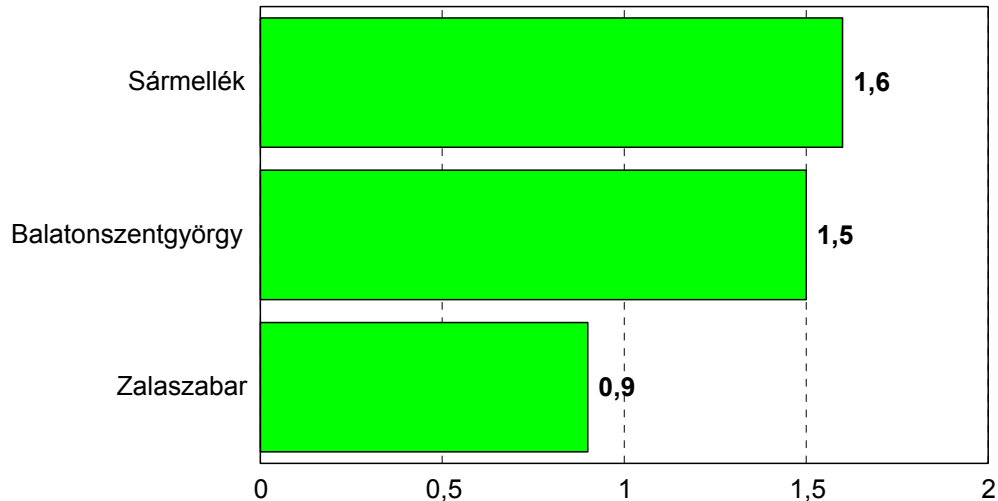
A gazdasági fejlődést segítő tényezők közül ki kell emelni a vezetékes telefonellátottságot mint a távközlési, kommunikációs rendszerek alapját. A vizsgált térség valamennyi településén található távbeszélő hálózatba bekapcsolt lakás, ám ezek aránya és a településen egy főre jutó fővonalak száma eltérő. E téren 1994-hez képest jelentős fejlődés történt, a telefonos lakások aránya 1997-re megduplázódott. Míg 1994-ben csupán a lakások alig egyötöde volt telefonos, addig 1997-ben átlagosan a lakások 56.1 százaléka volt bekapcsolva telefonhálózatba. Ez a régió és az érintett megyék átlagánál azonban még mindig ritkább ellátottságot jelent. A legjobban ellátott településeken (Alsópáhok, Felsőpáhok, Hollád) az ezer lakosra jutó telefon fővonalak száma 260 feletti. A térség legrosszabb helyzetben lévő településén, Tikoson ezer főre mindössze 110 távbeszélő fővonal jut. Somogy és Zala megyében átlagosan 261-272 vonal jut ezer lakosra, a vizsgált Kis-Balaton térségben ennél valamivel kevesebb, 217. A térségben összesen 2412 fővonal volt 1997-ben. Településsorosan vizsgálva a telefonos lakások arányát, 60 százalék feletti ellátottság két településen található (Alsópáhok, Balatonszentgyörgy) 50-60 százalék közötti ellátottság hét helyen van (Zalaapáti, Esztergályhorváti, Felsőpáhok, Hollád, Sármellék, Vörs, Zalavár), s 4 településen 50 százalék alatti (Bókaháza, Szentgyörgyvár, Tikos, Zalasabar).

Telefonnal ellátott lakásokaránya

A műszaki infrastruktúra mellett mindenképpen szólni kell az alapvető egészségügyi szolgáltató infrastruktúráról, melynek szolgáltatási köre, ellátási területe, profilja az adott település fejlettségétől és nagyságától függően változik. A járóbeteg szakellátás rendelési óráinak tekintetében - ahogy az várható - a vizsgált régió kedvezőtelenebb helyzetben van mint a megyei vagy a regionális átlag, az ezer lakosra jutó rendelési órák száma 432. E tekintetben az a negatív tény, hogy a térség 13 településéből 10 helyen egyáltalán nincs szakrendelés, Balatonszentgyörgyön 803, Sármelléken 501, Zalaszabaron 2431 szakrendelési óra jut ezer lakosra. Az egy szakrendelési órára jutó gyógykezelési esetek száma 1997-ben a térségben átlagosan 1.3 volt. (Sármelléken 1.6, Balatonszentgyörgyön 1.5, Zalaszabaron 0.9)

Egy szakrendelési órára jutó gyógykezelési esetek száma 1997

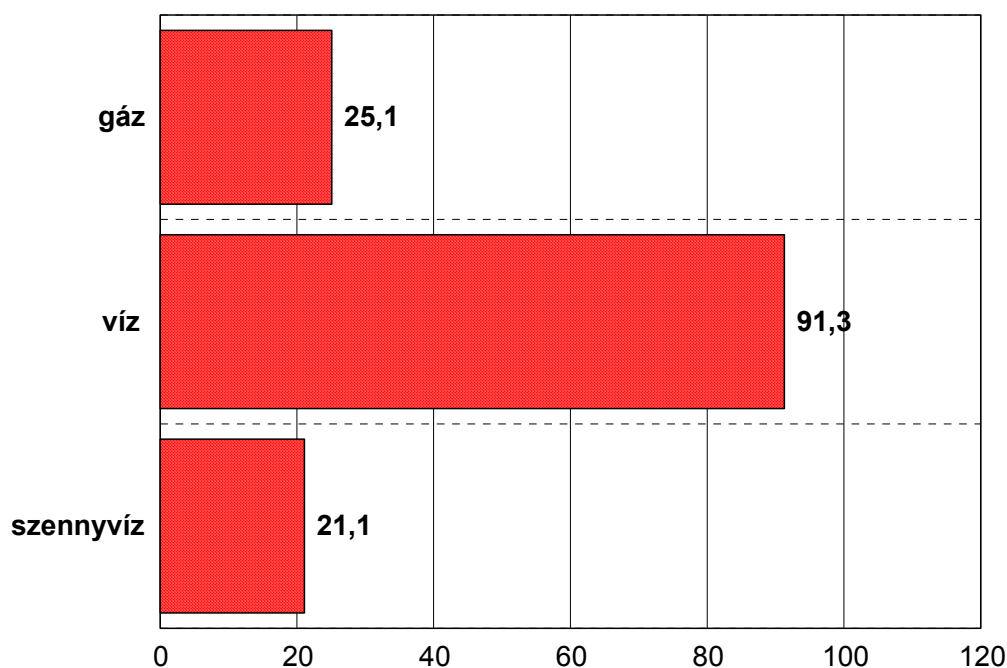
A települések gazdasági fejlettségét, de a jövőbeni fejlődés lehetőségeit is megmutatják az infrastrukturális ellátottságot jelző mutatók. A vezetékes gázhálózatba bekapcsolt lakások aránya 1997-ben a térségben 25 százalék volt. A legmagasabb érték Balatonszentgyörgyön volt, ahol elérte a kétharmados arányt, a legkisebb Tikoson, ahol alig haladta meg az egynegyedét (25,9 százalék). Hat településen nincs vezetékes gázszolgáltatás.

A másik fontos mutatószám a vízhálózatba bekötött lakások arányát mutatja 1997-ben. A térségi mutatószámot tekintve ezen a területen nagyságrenddel jobb a helyzet, hiszen az átlag 91,3 százalék. A legjobb a helyzet Vörsön, ahol minden ház vagy lakás be van kapcsolva a vezetékes vízhálózatba, a legrosszabb viszont Tikoson, ahol a háztartások alig felének (46,9 százalék) van meg ez a lehetősége. A térségi átlagnál jelentősen rosszabb állapotot ezen kívül csak Holládon (58,0 százalék) és Felsőpáhokon (73,2 százalék) tapasztaltunk.

Az infrastrukturális ellátottságban a legrosszabb a helyzet a térségben a szennyvíz hálózatba bekötött háztartások tekintetében van. A térségi átlag nagyon alacsony (21,1 százalék) és nagyok az eltérések az egyes települések között. A legjobb a helyzet Zalaapátin, ahol a háztartások 81,3 százaléka be van kötve a szennyvíz hálózatba.

A közműellátottság alakulása a térségben 1997

a hálózatba bekötött lakások aránya, %

A fentiek figyelembevételével előállítható az eltérő infrastrukturális ellátottságból következő mutatószám a közműöllő, amely a csatornahálózat és a vezetékes vízhálózat kiépítettségének különbözőségét jeleníti meg. Minél nagyobb ez az érték, annál nagyobb az eltérés a két közmű kiépítettsége között a vízhálózat javára. A térség szintjén a 0,8 értékű mutatószám relatív nagy eltérést jelez a két közmű fejlettsége között, a legjobb a helyzet Sármelléken, ahol csak 0,1 a közműöllő értéke, míg a legrosszabb Alsópáhokon 0,6.

Infrastrukturális ellátottság tekintetében a legrosszabb a helyzet Tikoson, ahol mind a három vizsgált közmű tekintetében a legrosszabb mutatókat találtuk.

A térség infrastrukturális helyzete, 1997

Település	Vezetékes gázhálózatba bekapcsolt lakások aránya (%)	Közüemi vízhálózatba bekapcsolt lakások aránya (%)	Közüemi szennyvíz csatorna hálózatba bekapcsolt lakások aránya (%)
Alsópáhok	43,9	94,7	0
Balatonszentgyörgy	67,7	96,7	0

Bókaháza	0	90,1	78,0
Felsőpáhok	38,2	73,2	0
Hollád	47,5	58,0	0
Sármellék	0	97,5	49,7
Szentgyörgyvár	0	92,6	0
Tikos	25,9	46,6	0
Vörs	56,5	100	0
Zalaszabar	34,9	93,3	0
Zalavár	0	96,6	0
Zalaapáti	0	90,9	80,3
Esztergályhorváti	0	82,5	0
Sármellék térsége	25,1	91,3	21,1

A demográfiai probléma-indexhez hasonlóan meghatároztuk a térség egyes településein az összesített infrastruktúra probléma-indexet. Az index kialakításánál a telefonellátottságot, a csatornázottságot, a vezetékes gáz ellátottságot, illetve az ezer főre jutó kiskereskedelmi üzletek és a személygépkocsik számát vettük alapul.

Összesített infrastruktúra probléma-index

	Telefon- ellátottsá g 50 % alatti	Csator- názottság 50 % alatti	Lakósűrű- ség 2.5- nél nagyobb	Vez. gáz ellátottsá g 50 % alatti	Szvk. száma ezer főre 200 alatti	Index
Alsópáhok	0	1	0	1	0	2
Balatonszentgyörgy	0	1	1	0	0	2
Bókaháza	1	0	1	1	1	4
Felsőpáhok	0	1	0	1	0	2
Hollád	0	1	0	1	1	3
Sármellék	0	1	1	1	1	4
Szentgyörgyvár	1	1	0	1	1	4
Tikos	1	1	1	1	1	5
Vörs	0	1	0	0	1	2
Zalaszabar	1	1	0	1	1	4
Zalavár	0	1	0	1	1	3
Zalaapáti	0	0	1	1	1	3
Esztergályhorváti	0	1	0	1	1	3
Mindösszesen	4	11	5	11	10	

Infrastrukturális szempontból legelmaradottabb település Tikos (5 probléma), de az index értéke Bókaháza, Sármellék, Szentgyörgyvár és Zalaszabar községekben is 4. A térség összesített probléma átlaga 3.15.

Mindent összevetve a legjobb demográfiai és infrastrukturális helyzetben Alsópáhok és Balatonszentgyörgy van, míg a legrosszabb helyzetben Hollád, Szentgyörgyvár és Tikos.

14. Idegenforgalom, turizmus

A Kis-Balaton speciális adottságai elsősorban a környezettudatos, ökológiai turizmus fejlesztésének kedveznek, a tömegturizmus a természeti védettség és a korlátozott lehetőségek miatt nem volt és most sem járható út. A térség Európában is ismert ökoturisztikai célterület, Magyarországon Fekete István regényeiből ismert világ. Az idegenforgalmi lehetőségeket azonban több lényeges elemnél a tulajdonjogok tisztázatlansága vagy a hozzáférés korlátozottsága kedvezőtlenül érinti. A sármelléki repülőtér tulajdonjoga rendezetlen, így a befektetők számára ez nem kiaknázható lehetőség. Ugyanakkor a Kis-Balaton bizonyos területei szigorúan védettnek minősülnek, így zártak a turisták elől. Jelenleg a Kányavári-sziget látogatható, és a legfontosabb látnivalók közt van a kápolnapusztai bivalyrezervátum, a vörsi tájház, a Cirill-Metód emlékoszlop és a récéskúti bazilika romjai Zalavár mellett.

A zártság egyik eredménye a jelenlegi gyengén fejlett turistaút és kerékpárút-hálózat is, mely utóbbi az anyagi források szűkössége miatt pl. a kerékpárút-hálózat fejlesztése csak évi néhány km-t halad előre. Mellesleg a Kis-Balaton kerékpárút-hálózat ha ki is épülne – egyes vélemények szerint - sem jelentene forrást a települések számára, legfeljebb több gondot az útfenntartásban, környezetápolásban.

A Kis-Balaton részbeni zártsága ellenére a térség településeinek egy részén a balatoni tömegturizmus háttér-infrastruktúrája működik, illetve a kistérség északi pereme – elsősorban Alsópáhok – aktívan tud bekapcsolódni Hévíz térségének gyógyturizmusába.

Ezzel együtt a térség a turizmus szempontjából nagyon sokrétű: Alsópáhokon a Kolping és a nagyszámú szobakiadói lehetőség jelentős önkormányzati bevételt és egyéni jövedelmet is hoz, Balatonszentgyörgyön is fejlődött a turizmus, a Csillagvári rendezvények is sok látogatót vonzanak, míg a többi település az előbbiekhöz viszonyítva is már háttértelepülés, ahol csak kevés vendég fordul meg.

Kevés kivételtől eltekintve nincs kiépült hálózata az átmenő turizmus fogadására a községekben a turisták nem tudnak költeni (pl. az elfogadható vendéglátó hely hiány miatt). A vendégfogadásra ugyan jelentős számú lakás van, de hiányos a vendégfogadók idegen nyelv ismerete, valamint szakmai ismeretük is, a vendégek viszont egyre jobban igénylik az apartman jellegű ellátást amelynek kevés lakás felel meg. Vörsön emellett a lakásállomány jelentős hányadát birtokolják már a külföldiek, ez már a hazai szobakiadókat hátrányos helyzetbe hozza, mert a külföldi saját házába szervezi a vendéget. Előnyt jelenthez viszont a vendéglátóipar számára, ha ezt a lehetőséget jól felismeri.

Új lehetőség lesz a zalavári információs központ létrehozása, mely 2000. nyarától már fogadni tudja az ide látogatókat és remélhetőleg kiépül hozzákapcsolódóan a madármegfigyelő hely is. A vörsi Tűzoltó Múzeum különlegesség (az országban vidéken az egyedüli) mely jelentős számú látogatót vonz, de jobban be lehetne kapcsolni a térségi programokba.

A turizmus minőségi fejlesztését eredményezte a Sármelléki repülőtér személyi forgalma, melyet a repülőtér fejlesztésével sokszorosára lehetne növelni, télen pedig a vadászati turizmusnak is jó lehetősége van, a térségben több vadásztársaság is rendszeresen fogad vadászokat, akiket jó lenne elszállásolni.

15. Kulturális örökség, civil társadalom

A térség elsősorban egyházi jellegű kulturális emlékekkel rendelkezik, de mindenképpen külön említést érdemel a balatonszentgyörgyi tájház, a vörsi Tűzoltó Múzeum és a zalavári récéskúti bazilika. A fontosabb kulturális emlékek listája a következő:

- Alsópáhokon: Mária Terézia korában épült rk. templom
- Balatonszentgyörgyön: Csillagvár, Tájház
- Bókaházán: templom
- Esztergályhorvátiban: templom
- Holládon: kápolna
- Szentgyörgyvár 400 éves szelíd gesztenyefa

- Vörsön: talpasház, templom, Tűzoltó Múzeum
- Zalaapátiban: barokk templom rendházzal, volt Szentkirályi Kastély és parkja
- Zalasabarban: templom
- Zalaváron: műemlék récéskúti bazilika, várszigeti ásatások

Ami a kulturális rendezvényeket, eseményeket illeti, a térség ebben komoly hagyományokkal bír. A térségen túlmutató, nagyobb területi egységben is idegenforgalmi vonzerővel rendelkező rendezvény a zalavári Szent István ünnep, a sármelléki Repülős Nap és a Szentgyörgyvár-Sármellék közös rendezésű Orbán-napi Fesztivál. Ez utóbbinak nemzetközi vonatkozása is van, mégpedig a folklór-bemutató és a futball-kupa révén. Szintén nemzetközi jellegű a vörsi Tűzoltó Találkozó is. A fontosabb rendezvények a következők:

- Zalasabar : Orbán-napi szőlőhegyi rendezvények – körzeti jellegű,
- Zalavár: Szent István ünnepe – aug.20.- megyei jelentőségű,
- Sármellék: Repülős Nap (repülő, hőlégballon és ejtőernyős bemutató – térségi idegenforgalmi vonzerővel bír),
- Szentgyörgyvár-Sármellék: Orbán-napi Fesztivál –borverseny, nemzetközi folklór bemutató, nemzetközi futbalkupa,
- Balatonszentgyörgy: Csillagvár – Parasztlakodalmas idegenforgalmi vonzerővel, évente több alkalommal,
- Vörs: Tűzoltó Találkozó és verseny – külföldi meghívott csoportokkal is.

A közhasznú szervezetekről szóló törvény elfogadásával Magyarországon a civil szektor intézményesülési folyamata a vége felé közeledik, kiépültek a jogszabályi keretek. A feladat a jövőben a meglévő non-profit szervezetek fejlettségi szintjének emelésén túl a három szektor közötti hidak építése. Különösen nagy hangsúlyt kell helyezni az önkormányzatok és a helyi civil szervezetek közötti kapcsolatok támogatására, együttműködési modellek kidolgozására, hiszen a helyben felmerülő igényekre leghatékonyabban a helyhatóság és a helyi társadalmi szervezetek együttműködésével lehet reagálni. A régióban az önkormányzatok és a

civil szektor kapcsolata egyenlőre esetlegesnek tűnik, és sokszor kimerül az esetenkénti anyagi támogatásban.

A térség civil szervezeteinek működését nem segíti teleház, így azok jobbára saját erőforrásaikra, pályázatokra és az esetenkénti önkormányzati támogatásra vannak utalva.

A kistérség civil szervezetei elsősorban a sport, az egészségügy és a kultúra, közművelődés területén tevékenykednek. A 22 civil szervezet közel nyolcszáz tagot tömörít. A legfontosabb civil szerveződések a teljesség igénye nélkül a következők: Sármellék Művelődéséért Alapítvány, Alsópáhokért Közalapítvány, Sármelléki Ifjúsági Kulturális Kör, Zalavárért Közalapítvány, Szobakiadók Egyesülete, Alsópáhoki Honismereti Kör, Felsőpáhokért Közalapítvány.

III. A környezet állapota

1. A Kis-Balaton környezeti állapota

A térség környezeti állapotát nagymértékben a Kis-Balaton környezeti állapota határozza meg. Ez a nagy kiterjedésű, közel tizenötezer hektárnyi élőhely Európa-szerte ismert. Már az 1800-as években számon tartották páratlan faunáját, elsősorban madárvilágát, amelyet a századunk húszas éveiben végzett mocsárlecsapolás ugyan megkritkított, de amelyeknek a tározó első ütemeként megvalósított visszatöltés új táplálkozási és szaporodási lehetőséget biztosított.

A mai Kis-Balaton területe a XIX. század elejéig a Balaton öble volt. A Fekete István könyveiből megismert mocsárvilág a múlt század végi Balaton körüli vasútépítések nyomán szorult vissza. Hajdanán ez az összefüggő nádasokkal borított terület természetes szűrője volt a tavat vízutánpótlással ellátó Zalának, a mocsárvilágban szélesen elterülő és lelassuló folyó itt tisztult meg, lerakva hordalékát. A lecsapolások (elsősorban a Sió 1831. évi szabályozása, melynek következtében a tó vízszintje egy métert csökkent) miatt a terület nagy része szárazra került, és a Zala akadály nélkül hordhatta az intenzív műtrágyázás, és a megnövekedett kommunális terhelés miatt szennyezett vizét a Balatonba. Ez a mérések szerint évi átlagban tízezer tonna lebegőanyagot, ezer tonna nitrogént és száz tonna foszfort jelentett és a tó összerhelésének egyharmadát adta.

A megnövekedett belföldi turizmus, illetve a Keszthelyi-öbölben 1968-tól tapasztalt kékalgásodás és hínárosodás következtében vált problémává a vízminőség romlása. A Kis-Balaton ugyanis meghatározó a Balaton vízminősége szempontjából is. Az algásodás mértékét elsősorban a foszfor mennyisége határozza meg. A hetvenes években végzett mérések alapján a foszfor „utánpótlása” évente átlag 169 tonnára volt becsülhető, amiből 92 tonna a vízfolyásokból – elsősorban a Zalából –, a többi a tisztítatlan szennyvízbevezetések, a közvetlen bemosódásból és a levegőből, csapadékból származott. A zalaegerszegi szennyvíztisztító harmadára csökkentette a Zala foszforterhelését, és a Kis-Balaton első ütemének (Hídvégi-tó) 1985-ös átadása után ez további 50 százalékkal csökkent. A II. ütemben (Fenéki-tó, melynek eredeti befejezési határideje 1986 volt)

további 57 négyzetkilométeres tórendszert hoztak volna létre, mely a duzzasztott Kis-Balaton és a Balaton közötti Zalába ömlő vízfolyásokat fedte volna le. A tórendszer kiépítésének alapvető oka a Zala vízgyűjtő területének alacsony csatornázottsági aránya, amely azt eredményezi, hogy így a Kis-Balaton szolgál egyfajta mesterséges tisztító-ülepítő rendszerként. Az mindenesetre vitatott, hogy az elméleti alapul szolgáló feltevés, mely szerint a lápi növényzet megszűri-e (beépítve szervezetébe) a balatoni kékalga táplálékát képező, magas foszfor- és nitrogéntartalmú anyagot. Vannak olyan vélemények is, melyek szerint az alga már az iszapból veszi fel a tápanyagául szolgáló foszfort, ami felveti a kotrás (elsősorban a lepelkotrás) fontosságát.

Emellett a II. ütem befejezésének időpontja és költségvetése sem biztos. Ez ugyanis egy Európában egyedülálló nagyságú, közel 2 ezer hektáros, összefüggő és rendkívül ritka madárvilág lakóhelyéül szolgáló nádas elárasztását, nádastóvá alakítását jelenti. A befejezésre 4-5 milliárd forintra lenne szükség, mely összeg egy részét a Világbank állná, de a működés várható természetvédelmi hatásait illetően a bank további vizsgálatokat igényel. Ebben az ősnádas állapotának további romlása és az iszapkotrás lenne a fő vizsgálati téma. Az sem teljesen tisztázott még, hogy mi okozta az 1997-es és 1998-as tömeges halpusztulásokat. A Nyugat-dunántúli Vízügyi Igazgatóság szerint az nem valószínű, hogy a vízminőség romlása volna az ok, inkább aeromonas bakteriális fertőzésre gyanakszanak. A hasonló halpusztulásoknak úgy lehet elejét venni, hogy időben megritkítják a leginkább érintett ezüstkárász-állományt. A Kis-Balatonon viszont a sűrű növényzet miatt ezt csak elektromos halászattal lehetne lebonyolítani, amivel szemben sokan ellenérzéseket táplálnak, és nem tisztázott az sem, hogy a természetvédelmi területen kinek kellene ezt megszervezni.

A Kis-Balaton területén a síkvidéki nedves élőhelyek jelentős része megtalálható. Ez különböző nádasokat, réti csenkeszest, mocsárréteket, zombéksásost, bokorfüzeset és puszta gypeseket jelent. A korábban már említett gazdag madárvilág egyedülálló jellegzetessége a térségnek (232 faj – közülük 18 fokozottan védett fészkelő és 11 átvonuló – például: kormorán, bölömbika, feketenyakú vöcsök, kanalasgém, barna réti héja, réti sas, kiskócsag, nagykócsag, törpegém stb.) mellett 41 szitakötőfaj honos itt (ebből 13 védett faj), de jól ismert lakója a vidéknek a vidra, a borz, a nyuszt és a hermelin is. A kisemlősök közül említést érdemelnek a különböző pocokfajok (pézsmapocok, csalitjáró pocok. északi

pocok stb.) és egérfajok (erdei egér, törpe egér, pirók egér stb.). A védett halfajok közül meg kell említeni a lápi pócot és a réti csíkot. A kétéltűek 13 faja található itt meg, a különböző békafajok mellett a pettyes és tarajos götte, illetve a szalamandra.

A páratlan fauna mellett igen gazdag flóra is jellemző a Kis-Balaton vidékére. Itt érintkezik a pannóniai és nyugat-balkáni flóratartomány, és a dús vegetáció 9 fokozottan védett és 140 védett növényfajnak ad otthont. Ezek közül kiemelendő, mint botanikai ritkaság, a világ legkisebb virágos növénye, a vízidara és az igen ritka lápi csalán.

A Kis-Balaton teljes területe országos védetség alatt áll (Kis-Balaton Tájvédelmi Körzet – megalakítva a 32/1951 sz. Országos Természetvédelmi Tanács határozatával). Emellett nemzetközi jelentőséggel is bír, az 1971-es Ramsari Egyezmény is vonatkozik rá.

2. Egyéb környezeti problémák

2.1 Szennyvíz

A gazdasági életet jellemző mutatószámok között láthattuk, hogy a szennyvízhálózatba való bekötöttség aránya meglehetősen alacsony, illetve, hogy térségi szinten magas a közműolló értéke, azaz a csatornázottság alacsonyabb szintű, mint a vezetékes vízzel való ellátottság. Ennek a helyzetnek környezeti szempontból lehetnek hátrányos következményei, hiszen azt feltételezhetjük, hogy a szennyvíz nagy része csatornahálózaton kívül kerül elvezetésre, ami a térség kiemelt környezeti értékeit tekintve rendkívül károsnak tekinthető. Fontos mutatószám ebben az esetben az, hogy a csatornahálózatba juttatott szennyvíz tisztíttósága milyen arányú. Ez a mutatószám a térségben kiemelkedően jó, minden településen a teljes szennyvízmennyiség tisztításra kerül, ezáltal nem szennyezi a védett környezeti értékeket. Ugyanakkor kevés esély van a csatornázás állami támogatására a térségben, mivel a Kis-Balaton közelsége ellenére a települések többsége a hatályos KHVM rendelet szerint a 7. kategóriába sorolt.

2.2 Levegőszennyezettség

A levegőszennyezettség kérdésében a kistérség kedvezőbb helyzetben van az országos átlagnál. Az ipari termelés nem jellemző a kistérség egyik településére sem, így szennyező forrásként nem tekinthető jelentősnek. A kén-dioxid és a nitrogén-dioxid szennyezettsége jóval az országos átlag alatti és a por szennyezettség sem haladja meg azt.

2.3 Zajártalom

A környezeti zajártalom elsősorban a balatoni forgalom által érintett területeken (Balatonszentgyörgy, amely ezen kívül vasúti csomópont is) magas. A sármelléki repülőtér üzemeltetése is jelentős zajterheléssel jár.

2.4 Hulladék-elhelyezés

A hulladék-elhelyezés gondja sincs megoldva a térségben. Egy 1993-ban készített Zala megyei helyszíni felmérés megállapítása szerint a szilárd hulladékok kezelése sehol nem felelt meg a környezetvédelmi előírásoknak, számos illegális lerakóhely működik a megyében. Ezek felszámolása igen nehézkes, a tettenérés rendkívül ritka. A folyékony hulladékkal sincs rendben minden, mivel a térség csatornázottsági szintje nagyon alacsony. A térségre nem jellemző a szelektív hulladékgyűjtés sem.

2.5 Talajvíz

Az alacsony csatornázottsági mutatók mellett további problémát okoz, hogy a kis-balatoni beruházás II. ütemének megvalósítása közben – mintegy mellékhatásként – gyorsan emelkedik a talajvíz szintje, amely tisztítókapacitás hiányában a talajszennyezettséget és a vízbázist érintő komoly környezeti problémák előidézője lehet. Ezt a problémát már a hetvenes években készített tervtanulmányban is jelezték, megemlítve, hogy mindez Vörs területén lesz a legnagyobb gond.

2.6 Műtrágyázás

A viszonylag magas arányú szántóföldi gazdálkodás a térségben a sok helyen nem túl kedvező termőföldi adottságokkal párosul, intenzívebb műtrágyázási folyamatot eredményezve, mely tovább szennyezheti a környezetet. A nitrogén-terhelésért azonban nemcsak a műtrágyázás, hanem az „égi” eutrofizáció is felelős, melynek következtében a más területen levegőbe kerülő nitrogén-oxidok az esőn keresztül szennyezik a környezetet.

III. Összehasonlítás és viszonyítás: a térség a megyében és a régióban

1. Emberi erőforrások

A Kis-Balaton északi részének térsége csaknem egyenlő távolságra fekszik Zala megye két nagyvárosától, Zalaegerszegtől és Nagykanizsától. Komoly, közvetlen hatást azonban két közelebbi város, Keszthely és Hévíz gyakorol a térségre (elsősorban annak zalai részére). A vizsgált térség 13 községéből négy található Somogyban és kilenc Zalában. Ennek megfelelően a térség maga nemcsak két külön megyéhez, hanem két külön régióhoz is tartozik.

A térség népességváltozása 1990 és 1997 között $-0,9$ százalék volt, kisebb Zala megye népességváltozásánál ($-2,3$), de nagyobb Somogyénál, ahol viszont népességnövekedést regisztrálhattunk ($+0,4$ százalék). Ennek egyik legfontosabb összetevője a természetes szaporulat, melynek alakulását a következő táblázat mutatja.

Természetes szaporulat a vizsgált területeken (ezrelék, 1994, 1997)

Térség	Természetes szaporulat, 1994	Természetes szaporulat, 1997
Sármellék térsége	-7,1	-7,7
Zala megye	-4,9	-5,2
Somogy megye	-3,5	-4,3
Győr-Moson-Sopron megye	-2,0	-3,0
Vas megye	-3,2	-4,7
Nyugat-Dunántúli régió	-3,2	-4,1
Ország	-3,0	-3,8

Mint a táblázat adataiból is látszik, a természetes szaporulat negatív mutatói minden térségben tovább romlottak 1994 és 1997 között. A vizsgált térség 1994-ben és 1997-ben is a legkedvezőtlenebb mutatókkal rendelkezett. A kedvezőtlen jelenségeknek köszönhetően az alapvetően rurális és városhiányos környezetben a népsűrűség alacsonyabb mind a megyei, mind pedig a regionális átlagnál (ez elsősorban Szentgyörgyvár, Esztergályhorvát és Vörs rendkívül alacsony népsűrűségének köszönhető).

Népsűrűség a vizsgált területeken (1998)

Térség	Népsűrűség (fő/nkm)
Sármellék térsége	49,0
Zala megye	78,6
Somogy megye	55,4
Győr-Moson-Sopron megye	104,6
Vas megye	80,8
Nyugat-Dunántúli régió	88,7
Ország	108,9

Az állandó népességen belül a férfiak és nők aránya nem sokban különbözik a térséget magába foglaló nagyobb egységek arányaitól. Sármellék térségében a férfiak aránya hajszállal alacsonyabb (47,8 százalék) mind a Zala (48 %), mind a Somogy megyei arányoknál (47,9 %), sőt az országosnál is (47,9 %).

Ami az életkori megoszlást illeti, a 15 éven aluliak aránya nem változott 1994 és 1997 között (17,1 százalék), ami pozitív jelenség, mivel minden nagyobb területi egységben ez az arány csökkent. Ugyanakkor a 60 év felettek aránya 0,5 százalékkal csökkent ezen idő alatt, míg (Vas megyét kivéve), a többi egységben ez az arány növekedett.

A 15 év alattiak és a 60 év felettek aránya (1994, 1997)

Térség	15 év alattiak aránya, 1994	15 év alattiak aránya, 1997	60 év felettek aránya, 1994	60 év felettek aránya, 1997
Sármellék térsége	17,1	17,1	23,8	23,3
Zala megye	17,6	16,5	20,1	20,3
Somogy megye	17,8	17,1	20,0	20,0
Győr-Moson-Sopron megye	18,0	16,8	18,6	18,8
Vas megye	17,7	16,7	19,7	19,6
Nyugat-Dunántúli régió	17,8	16,7	19,4	19,5
Ország	18,0	17,2	19,3	19,5

Mindezeknek megfelelően a Kis-Balaton Társulás települései összességében kedvezőtlenebb öregedési indexszel rendelkeznek, mint a többi vizsgált területi egység, bár a változás – azokkal ellentétben – kedvező előjelű. Az alábbi táblázat az öregedési index alakulását mutatja a meghatározó két demográfiai adat tükrében.

Öregedési index (1994, 1997)

Térség	Öregedési index, 1994	15 év alattiak arányának változása (%)	60 év felettiak arányának változása (%)	Öregedési index, 1997
Sármellék térsége	139,0	0	-0,5	136,5
Zala megye	114,2	-1,1	+0,2	123,1
Somogy megye	112,1	-0,7	0	117,1
Győr-Moson-Sopron megye	103,7	-1,2	+0,2	112,2
Vas megye	111,3	-1,0	-0,1	117,5
Nyugat-Dunántúli régió	108,9	-1,1	+0,1	116,9
Ország	107,3	-0,8	+0,2	113,8

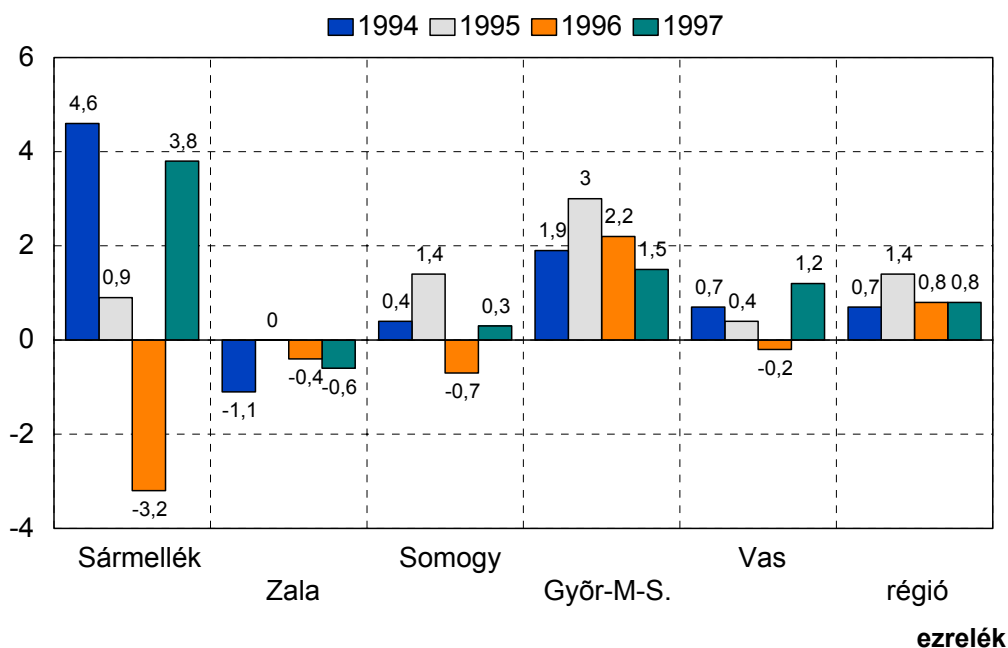
Az öregedési indexet alakító adatok közül a 15 év alattiaknál a pozitív változást a növekedés, a 60 év felettiéknél pedig a csökkenés jelenti. Ilyen térség nincs a vizsgáltak között. Sármellék térsége annak köszönheti a javulást, hogy míg a fiatalok aránya nem változott, az időseké csökkent. Somogy megyénél hasonló helyzetet találhatunk, de itt az idősek változatlan aránya mellett nagyobb a kedvezőtlen eltolódás a fiatalok között. Lényegében ugyanez mondható el Vas megyéről is, ahol az idősek arányának minimális csökkenése nem ellensúlyozhatta a fiatalok arányának nagyobb mértékű csökkenését.

Mindezekkel együtt Sármellék és térsége – bár a helyzet itt javult 1994 és 1997 között – mindkét vizsgálati évben a legrosszabb helyzetűnek számított az öregedési indexet nézve, még az egyébként rossz zalai eredményekhez hasonlítva is. Mindazonáltal az öregedési index egy-egy településen (pl. Bókaháza vagy Tikos) a pozitív tartományban van.

Ami viszont a csecsemőhaladóság alakulását illeti, a vizsgált térségben 1994 és 1997 között javult a helyzet (-0,6 ezrelék). Ez annál is értékesebb mutató, mivel a két megye, amely a térség területén osztozik, ennél rosszabb eredményeket könyvelhetett el (Zala +2,4 ezrelék, Somogy +1,8 ezrelék). Mindazonáltal a térségi statisztikai adatok pozitív elmozdulása kisebb volt, mint az országos átlag (-1,6 ezrelék).

A térség népessége nemcsak a születések-halálozások mutatói alapján változhat, hanem az oda- és elköltözések, a migráció mentén is. Ebben az 1994 és 1997 közti idősort nézve Sármellék térsége folyamatosan romló mutatókkal rendelkezik.

Migrációs tendenciák, 1994-1997

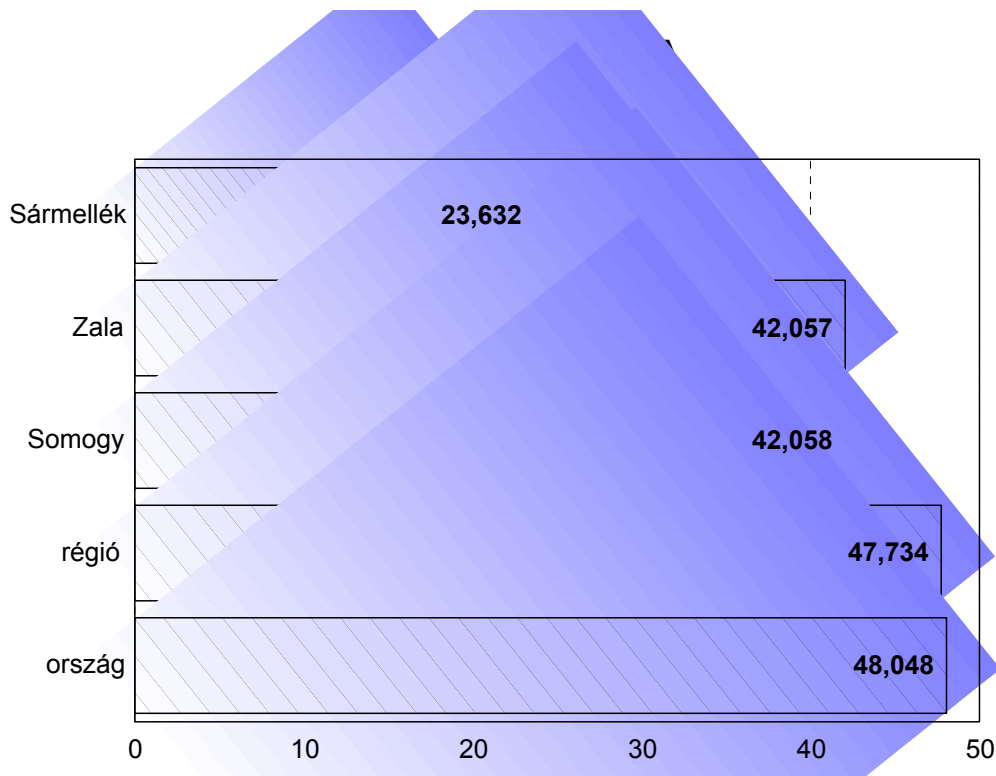

Mint látható, a térségből egyedül Győr-Moson-Sopron megye tekinthető “befogadónak”, bár az utóbbi években itt is megcsappant a beköltözők aránya. Zala megye lassan, de folyamatosan több kiköltözőt ad, mint beköltözőt fogad. A régió ugyan évek óta inkább “befogadó” mint “kibocsátó”, de amíg 1994-ben és 1997-ben Sármellék térségének még kiugró beköltözési mutatója volt, 1996-ban a térséget is inkább az elvándorlás jellemezte. Különösen sokan költöznek el Esztergályhorvátiról, Bókaházáról, Holládról és Vörsről, míg jelentősebb a bevándorlás Zalavárra és Felsőpáhokra.

Összességében nézve Sármellék térségét az átlagosnál negatívabban érintette a kilencvenes évek demográfiai folyamatainak többsége, különösen az évtized első felében. Ezek alapján azt mondhatjuk, hogy a térség demográfiai képe igen szomorú, és bár bizonyos tekintetben megindultak pozitív folyamatok, ezek tartóssága még kétséges és hozadéka még messze van.

2. Infrastruktúra, jövedelem

A jövedelmi viszonyokról a legpontosabb adat az egy főre jutó személyi jövedelemadó összege. Ez 1997-ben Sármellék térségében igen alacsony volt, messze az országos, megyei és regionális átlagok alatti.

A térség jövedelmi viszonyait tükrözi az ezer főre jutó személygépkocsi száma is. Ez – hasonlóan az előző mutatóhoz – azt mutatja, hogy a térségben jóval kevesebb (194) személygépkocsi jut ezer főre, mint a megyékben vagy a régióban. Zala megyében ez az arány 231, míg Somogyban 226 autó. A nyugat-dunántúli régió átlaga még magasabb, 234 személygépkocsi ezer főre vetítve.

A különböző ingóságok mellett a legfontosabb jövedelmi mérce az ingatlan-tulajdon és annak felszereltsége. A lakóúruség, vagyis a lakásonkénti átlagos lakószám kisebb mértékben csökkent 1994 és 1997 között a térségben, méghozzá pontosan az országos tendenciának megfelelően egy százalékpontot (2,7-ről 2,6-ra). Ez a javulás azt jelenti, hogy a helyzet valamelyest kedvezőbb a régió átlagánál.

Hasonló értékelés adható az új lakások arányával kapcsolatban is. Ez elsősorban Felsőpáhokot és Alsópáhokot érinti (emlékezzünk csak, hogy az előbbi esetén volt tapasztalható a legnagyobb odavándorlás). Ráadásul az új lakások aránya nőtt 1994 és 1997 között 1,1-ről 1,5 százalékra, ami a megnövekedett építési kedvet jelzi. Ezzel szemben sem a vizsgált megyékben, sem a régióban nem került

az arány az egy százalék fölé, bár mindenhol növekedés volt tapasztalható. Ugyanakkor azt is meg kell jegyezni, hogy míg 1994-ben a térségben az új lakások közel egyharmada volt 4 szobás vagy még tágasabb, addig 1997-re ez az arány 12,1 százalékra csökkent. Ez a csökkenés ugyan bármelyik vizsgált térségben megállapítható, de mértéke kisebb, és míg 1994-ben Sármellék térsége jobb volt az ország, a régió és Zala megye átlagánál (csak Somogyban volt magasabb ez az érték), addig 1997-ben ez már a legrosszabb arány volt a különböző szintű vizsgált térségek közt.

A térség háztartásainak infrastrukturális felszereltsége ugyanakkor messze elmarad a megyék és a régió átlagától. A vezetékes víz, gáz és szennyvízcsatorna, valamint a telefonhálózat bekötöttségi arányait a következő táblázat mutatja.

A háztartások infrastrukturális felszereltsége, 1997

Térség	Vezetékes gáz	Vezetékes víz	Szennyvíz- hálózat	Telefon
Sármellék térsége	25,1	91,3	21,1	56,1
Zala megye	59,1	94,1	46,2	71,5
Somogy megye	55,6	90,6	35,8	68,6
Győr-Moson-Sopron megye	51,5	96,7	46,9	82,7
Vas megye	52,3	95,2	47,3	76,5
Nyugat-Dunántúli régió	54,0	95,5	46,8	77,6
Ország	64,0	90,6	46,0	76,7

Az elmaradás a legszembetűnőbb a csatornahálózat esetében. Ennek az az oka, hogy a térség 13 települése közül mindössze hármon található csatorna, Sármelléken a lakások felében, míg Bókaházán és Zalaapátin több, mint háromnegyedében. Ez azt is jelenti, hogy a térség somogyi részében egy település sincs csatornázva, igaz maga Somogy megye is a gyengébben ellátott megyék közé tartozik.

A csatornahálózat "párja" a vezetékes vízhálózat. Az átlagos térségi ellátottsági mutató itt is igen nagy belső ellentéteket takar. Vörsön száz százalékos vezetékes vízzel való ellátottság, míg a szomszédos Tikoson a lakások fele sincs a hálózatba kötve. A tisztított szennyvíz aránya ugyanakkor 100 százalékos (mint ahogyan ez Zala és Somogy megye egészében is így van), ellentétben a régióval és az országgal, mely utóbbiban a szennyvíz közel 15 százaléka kerül tisztítatlanul a környezetbe.

A vezetékes gázhálózat tekintetében is nagy az elmaradás, mind a megyéktől, mind pedig a régiótól. A térség rossz átlagát az adja, hogy hat településen egyáltalán nincs vezetékes gáz, ahol van, ott a háztartások legalább egynegyede csatlakozott a hálózathoz.

A telefon-ellátottság tekintetében már jóval nagyobb a szórás a különböző térségek adatai közt. A telefontal ellátott lakások aránya a térségben igen alacsony, a legjobb mutatóval rendelkező Alsópáhokon is csak 68,2 százalékos. Ez még az országos adathoz képest is gyengének mondható.

A fenti adatok alapján azt lehet mondani, hogy a vizsgált térség a megyékhez és a régióhoz képest igen kedvezőtlen infrastrukturális helyzetben van. Ez a helyzet az átlagosnál rosszabb térségi jövedelmi viszonyok miatt csak lassan orvosolható. A Kis-Balaton térségének rurális környezete általában nem teszi lehetővé az itt élőknek, hogy magas jövedelemre tegyenek szert, így önerő hiányában csak akadozva folyhat az ellátottsági mutatók javítása.

3. Termelő szektor

Az egy lakosra jutó GDP mind Zala, mind pedig Somogy megyében a megfelelő regionális átlag, valamint az országos átlag alatt maradt. Ez az érték 1996-ban Zalában 631.000 Ft., Somogyban pedig 506.000 Ft. volt. Ennek megfelelően valószínűsíthetjük - mivel az erre vonatkozó számítások a KSH számára túl bonyolultak -, hogy Sármellék térségében ez még alacsonyabb. Ez az átlagon aluli teljesítés a két megye részéről 1994 óta folyamatosnak tekinthető.

Az ezer lakosra jutó működő vállalkozások száma 1994 és 1997 között a vonatkozó jogszabályi szigorításoknak és az emelkedő közterheknek köszönhetően drasztikusan visszaesett. Ezzel együtt a Kis-Balaton térségében ez a arány már 1994-ben is igen alacsony volt az országoshoz képest, és nem maradt ez másként 1997-ben sem.

Ezer főre jutó működő vállalkozások száma (1994, 1997)

Térség	Működő vállalkozások ezer főre, 1994	Működő vállalkozások ezer főre, 1997	Változás
Sármellék térsége	75,8	54,3	-21,5
Zala megye	105,6	77,7	-35,4
Somogy megye	129,0	70,2	-58,8
Győr-Moson-Sopron megye	91,9	72,5	-19,4
Vas megye	76,2	58,7	-17,5
Nyugat-Dunántúli régió	91,8	70,3	-21,5
Ország	97,5	72,3	-25,2

Mint a táblázatból látszik, a sármelléki térség vállalkozásainak csökkenése arányaiban hasonló volt a régióhoz, alatta maradt a somogyi, zalai és az országos adatoknak is. Külön kiemelésre méltó, hogy Zala és Somogy megyékben 1994-ben milyen magas volt a – vélhetően – kisvállalkozások aránya, és milyen drasztikus volt a csökkenés három év alatt. Ezek a vállalkozások többségükben megélhetési jellegűek voltak, komolyabb tőkebefektetés nélkül. Éppen ezért fontos megjegyezni, hogy a két megyére jellemző vállalkozási kedv mennyire nem jellemezte magát a vizsgált térséget már 1994-ben sem, vagyis itt még az amúgy gyenge lábakon álló vállalkozások indításának sem volt meg az anyagi/humán erőforrás háttere.

A mezőgazdasági terület aránya Somogyban 62, Zalában 61 százalék az összes termőterülethez képest, mi mindkét esetben alacsonyabb, mint az országos átlag (68 %). A térségben ez az arány 61 százalék, ami szintén alacsonynak tekinthető. Az erdőterület 15 százalékos aránya szintén kisebb, mint a megyei (Zala 32, Somogy 27 százalék) és az országos átlag (25 %). Ugyanakkor a védett terület aránya a Kis-Balatonnak köszönhetően 27 százalék, ami négyszerese a megyei átlagoknak és háromszorosa az országosnak.

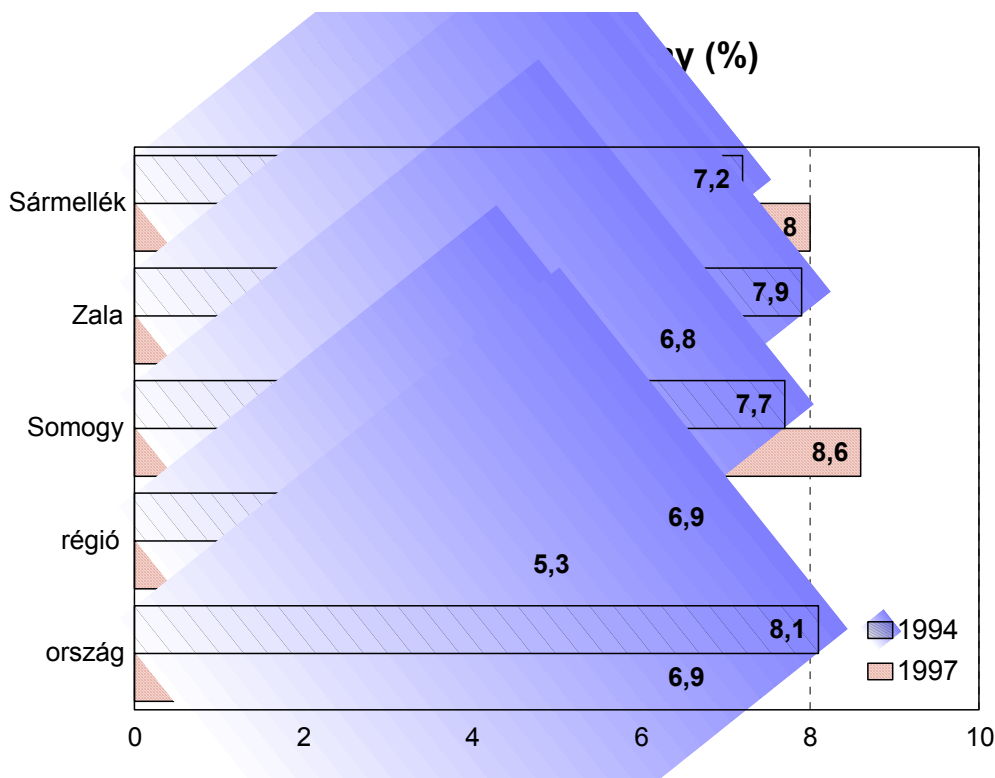
A mezőgazdasági egyéni vállalkozások számának alakulása megyei és regionális szinten 1994 és 1997 között kevés hasonlóságot mutat az összes vállalkozás alakulásával. Ez azt jelzi, hogy az agrárszférában más társadalmi/gazdasági erők domináltak, sokan éppen ide vonultak vissza, illetve itt még mindig jobban megérte fenntartani a vállalkozást a központi szigorítások ellenére.

Ezer főre jutó mezőgazdasági egyéni vállalkozások száma (1994, 1997)

Térség	Mezőgazdasági vállalkozások ezer főre, 1994	Mezőgazdasági vállalkozások ezer főre, 1997	Változás
Sármellék térsége	4,6	3,6	-1,0
Zala megye	5,0	7,1	+2,1
Somogy megye	2,9	3,5	+0,6
Győr-Moson-Sopron megye	3,3	3,3	0,0
Vas megye	4,9	3,9	-1,0
Nyugat-Dunántúli régió	4,3	4,6	+0,3
Ország	2,8	2,7	-0,1

A változás országos szinten kevéssel ugyan, de negatív előjelű. Annál nagyobb pozitív elmozdulás tapasztalható Zala megyében, amely Győr-Moson-Sopron megye változatlansága és Vas megye visszaesése ellenére egymaga adja a regionális arány növekedését. A térségen belül a Somogy megyei települések közül egyedül Tikoson, a Zala megyeiek közül pedig Felsőpáhokon és Zalaváron nőtt a mezőgazdasági egyéni vállalkozók aránya, de ez nem tudta ellensúlyozni a többi településen bekövetkezett visszaesést.

Sármellék térségéről elmondható, hogy a munkanélküliség szempontjából s Dunántúl egyik belső perifériájának számít. 1994 és 1997 között az országos folyamatokkal ellentétben itt nőtt a munkanélküliek aránya.

Mint látható, a sármelléki térségi folyamat inkább Somogy, mint Zala megyéhez hasonlít, és meglehetősen nagy eltérés van a regionális folyamatokhoz képest is.

A munkanélküliség alakulása természetesen különbözőképpen érinti a két nemet. A nők munkanélküliségi aránya 1994-ben még az országosnál kisebb volt, míg 1997-re "beérte" azt. Ha a térséget a megyékkel hasonlítjuk össze, azt láthatjuk, hogy 1994-ben a nők munkanélküliségi aránya hasonló, míg a férfiaké alacsonyabb volt a térségben, míg 1997-ben a térségi arányok már inkább az alacsonyabb zalai arányokhoz hasonultak, semmint a somogyiakhoz.

A munkanélküliség mutatói közül az egyik legfontosabb a tartósan állás nélkül lévők aránya az összes munkanélküli között, illetve az önkormányzat részéről jövedelempótló támogatásban részesülők száma.

Tartós munkanélküliség és a jövedelempótlósok aránya

Térség	Tartósan munka nélkül lévők aránya, 1994	Tartósan munka nélkül lévők aránya, 1998	Válto- zás	Jövedelempótló támogatásban részesülők száma ezer főre, 1997
Sármellék térsége	71,1	86,4	+15,3	13,7
Zala megye	75,9	84,7	+8,8	13,7
Somogy megye	n.a.	n.a.	-	19,2
Győr-Moson-Sopron megye	74,8	80,8	+6,0	7,4
Vas megye	73,9	81,1	+7,2	9,5
Ország	90,0	95,0	+5,0	18,3

A táblázat is azt mutatja, hogy a vizsgált térséget sokkal erőteljesebben érintette a tartós munkanélküliek arányának növekedése. Míg 1994-ben a környező megyék arányainál jobb volt a helyzet, ez 1998-ra éppen az ellenkezőjére változott. Ha az országos adatokat nézzük, akkor itt a vizsgált megyék és a térség adatainál alacsonyabb növekedést látunk ugyan, de a régió helyzete még mindig jobb, mint az ország egészének helyzete. A térségből Zalasabbar aránya megközelíti az országos átlagot, míg Holládé meg is haladja azt.

Ami a jövedelempótló támogatásban részesültek arányát illeti, itt a térség helyzete Somogyénál jobb (bár a négy somogyi település közül ez csak Balatonszentgyörgyre igaz), míg Zaláéval megegyezik. Bár dunántúli térségként

valamivel jobb a helyzet, mint az országos átlag, de ha már a környező megyéket vesszük viszonyítási lapnak, akkor újra kiderül, hogy a sármelléki térség a Dunántúl egyik belső periferiája e tekintetben is.